

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Kaisa Laid

**EUROOPA LIIDU VENE FÖDERATSIOONILE KEHTESTATUD SANKTSIOONIDE
TÕHUSUS PEALE 2022. AASTAL TOIMUNUD UKRAINASSE TUNGI**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Raul Toomla, PhD

Tartu 2024

Autorsuse deklaratsioon

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 8685

Kaisa Laid, 19.05.2023

Lühikokkuvõte

Antud töö eesmärk on uurida Euroopa Liidu Venemaale kehtestatud sanktsioonide efektiivsust peale Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse 2022. aasta veebruaris. Ajavahemikus 2020-2024 analüüsitakse erinevate majanduslike näitajate alusel, kas ja mil määral on Euroopa Liidu Venemaale kohaldatud sanktsioonid selle majandust nõrgestanud ja kuidas Venemaa on antud sanktsioonidele reageerinud. Töö kirjutamisel baseerutakse teadusartiklitele, meediakajastustele, õigusaktidele ning erinevatele andmebaasidest pärinevatele majandusnäitajatele. Töös järeldatakse, et Venemaale kehtestatud sanktsioonid ei ole siiani oluliselt negatiivselt Venemaa majandust mõjutanud ja Venemaa on sanktsioonidele vastu töötanud. Venemaa on pigem olnud motiveeritud leidma alternatiivseid mooduseid, kuidas enda tegevusega jätkata ning otsinud viise, kuidas sanktsioonide tekitatud kulu minimeerida.

Abstract

The purpose of this thesis is to investigate the effectiveness of the sanctions imposed by the European Union on Russia after Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022. In the period 2020-2024, based on various economic indicators, it will be analyzed whether and to what extent the sanctions applied to Russia by the European Union have weakened its economy and how Russia has reacted to these sanctions. The thesis is based on scientific articles, media coverage, legislation and economic indicators from various databases. The paper concludes that the sanctions imposed on Russia have not had a significant negative impact on the Russian economy so far and that Russia has worked against the sanctions. Rather, Russia has been motivated to find alternative ways to continue its activities and has looked for methods to minimize the cost caused by sanctions.

Sisukord

Sisukord.....	4
Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline raamistik.....	6
1.1. Sanktsioonid ja nende eesmärgid.....	6
1.2. Sanktsioonide efektiivsuse hindamine.....	9
1.3. Venemaa vastupanuvõime ja kohanemisstrateegiad sanktsioonidele.....	11
2. Metoodika.....	15
3. Empiiriline osa.....	17
3.1. Euroopa Liidu sanktsioonide eesmärgid.....	17
3.2. Euroopa Liidu sanktsioonid Vene Föderatsioonile.....	19
3.3. Euroopa Liidu sanktsioonide efektiivsus.....	22
3.3.1. SKT.....	22
3.3.2. Kaubandus.....	26
3.3.3. Finantsid.....	31
4. Järeldused.....	34
5. Kokkuvõte.....	38
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	40

Sissejuhatus

IMF ennustas Venemaa majandusele 2024. aastaks 2,6 protsenti majanduskasvu (IMF (a), 2024). Samal ajal on Venemaale kohaldatud tänaseks rohkem sanktsioone kui ühelegi teisele riigile (Vuksic, 2022). Sellest tulenevalt on antud bakalaureusetöö eesmärk uurida Euroopa Liidu Venemaale kehtestatud sanktsioonide efektiivsust peale Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse 2022. aasta veebruaris. Venemaa juhtumi näitel analüüsitakse majandusnäitajate toel sanktsioonide efektiivsust Venemaale. Sanktsioonide ajaliseks piiranguks on valitud aastavahemik 2020-2024, et saada ülevaade Venemaa majandusest enne ja pärast sanktsioone ning COVID-19 pandeemia välisel ajal.

Kehtestatud sanktsioonide eesmärk on vähendada Kremli suutlikkust sõda pidada, Venemaa üldist majanduslikku baasi ja tekitada Vene poliitilisele eliidile poliitilisi ja majanduslikke kulusid (European Commission (a), 2024). Euroopa Liit on Venemaale sanktsioone kohaldanud juba 2014. aastast, kuid 2022. aastal kasvas see märkimisväärselt. Alates 2022. aastast on Venemaale kehtestatud 13 sanktsioonipaketti ja jooksvalt ka täiendavaid sanktsioone, kuid Venemaa majandusele ennustatakse endiselt kasvu (European Council (d), 2024). Uurimus käsitleb pakilist ja ülemaailmselt olulist teemat, tuues esile majanduslike meetmete ja geopoliitilise käitumise vahelise keerulise dünaamika.

Töö uurimisküsimus seisneb selles, kas ja mil määral on EL-i Venemaale kohaldatud sanktsioonid olnud seni efektiivsed. Sellele vastuse leidmiseks luuakse esmalt teoreetiline raamistik, mis annab kõigepealt ülevaate sanktsioonide olemusest ja üldisest liigitamisest. Seejärel tuuakse välja peamised loogikad, mis käsitlevad sanktsioonide efektiivsuse hindamist ja lõpuks keskendutakse Venemaa vastupanuvõimele ja kohanemisstrateegiatele. Töö empiiriline osa määratleb kõigepealt ära, mis on olnud EL-i peamised eesmärgid sanktsioonide kehtestamisel. Teisena antakse ülevaade kehtivatest sanktsioonidest ja nende olemusest. Kolmandaks viiakse Venemaa majandusnäitajate toel läbi analüüs, et määrata sanktsioonide efektiivsus. Viimaks tehakse järeldused, kus võetakse aluseks nii teoreetilises osas käsitletud info sanktsioonide toimimise kohta ja empiirilises osas analüüsitud andmed ja teave ning hinnatakse sanktsioonide efektiivsust Venemaale.

1. Teoreetiline raamistik

Käesolevas peatükis on tutvustatud sanktsioonide taga olevat teooriat, mis annab raamistiku sanktsioonide liigitamiseks, nende eesmärkide ja kriitika mõistmiseks, efektiivsuse hindamiseks ning ülevaate Venemaa majanduslikust vastupanuvõimest. See omakorda toetab töö praktilist osa, kus sanktsioonide efektiivsuse aspekte Vene Föderatsiooni näitel analüüsima hakatakse.

1.1. Sanktsioonid ja nende eesmärgid

Eesti Välisministeerium ja Euroopa Liit on sanktsioone defineerinud kui välispoliitika meetmeid, millega toetatakse Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhikirja või Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika eesmärkide saavutamist. Peamised eesmärgid on rahu säilitamine või taastamine, demokraatia ja inimõiguste korrektne kohaldamine, rahvusvahelise julgeoleku tagamine, konfliktide ennetamine ja rahvusvahelise õiguse järgimine (Välisministeeriumi koduleht, 2024). Samuti kaitstakse sanktsioonidega ka Euroopa Liidu väärtusi, huve ja julgeolekut (EEAS, 2023).

Rahvusvahelisi sanktsioone kehtestavad erinevad üksused, sealhulgas Euroopa Liit ja ÜRO. ÜRO teeb otsuse sanktsioone kohaldada resolutsiooniga, mille kõik riigid peavad vastu võtma ja seda ka rakendama. Euroopa Liidus rakendatakse ÜRO resolutsioone konkreetsete määruste kaudu, mis on seadusena siduvad kõigis liikmesriikides (EEAS, 2023). Lisaks võib EL kehtestada ka muid täiendavaid sanktsioone ja meetmeid, mis ei põhine ÜRO resolutsioonil, vaid ühise välis- ja julgeolekupoliitika põhimõttel (ibid). Sellisteks sanktsioonideks ongi piiravad meetmed, mis on kehtestatud vastusena Vene Föderatsiooni sissetungile Ukrainasse.

Kuna sanktsioonid muutuvad ajas, siis ei ole otseselt ühele meelele jõutud, kuidas neid jaotada ja liigitada. Siiski on laias pildis võimalik diferentseerida teatavaid viise, kuidas sanktsioone eristada. Üheks selliseks, on eristada neid sanktsiooni funktsiooni alusel: finantsilised, diplomaatilised, reisikeelud, kaubanduspiirangud ja relvaembargo (Caruso, 2003: 4, Kaempfer ja Lowenberg, 1988; Välisministeeriumi koduleht, 2024).

Finantsilised sanktsioonid hõlmavad varade külmutamist ja kättesaadavaks tegemise keeldu, mille eesmärk on piirata sanktsioonide all olevate isikute juurdepääsu rahalistele ressurssidele ja reeglina takistada neil siseneda Euroopa Liidu majandusruumi (Välisministeeriumi koduleht, 2024). Taolised sanktsioonid võivad kaasa tuua arenguabi peatamise ning laenu- ja investeerimiskeelud (Välisministeeriumi koduleht, 2024). Olenemata, kas tegu on materiaalse või immateriaalse varaga, on subjektile keelatud neid kasutada, müüa, rentida ja muul moel nendega tegeleda. See muudab varad nende jaoks sisuliselt kasutuskõlbmatuks, kuid siiski säilib külmutamise korral subjektile oma varadele omandiõigus (Välisministeeriumi koduleht, 2024). Varade külmutamist eristab varade kättesaadavaks tegemise keelust see, kellele keeld suunatud on. Külmutamist teostab see, kelle juures antud varasid hoiustatakse ja on suunatud otse sanktsioonisubjektile. Varade kättesaadavaks tegemise keeluga sihitakse nii sanktsioonide all olevat isikut, kuid ka kedagi teist, kes võiks tahta talle neid varasid kasutada anda. Seda seetõttu, et kättesaadavaks tegemise keeld takistab Euroopa Liidus tegutsevatel ettevõtetel, avaliku sektori osalistel ja inimestel teha sanktsioonisubjektile mis tahes varasid (majandusressursid, rahalised vahendid jne.) kättesaadavaks (Välisministeeriumi koduleht, 2024). Diplomaatilised sanktsioonid viitavad suursaadikute tagasikutsumisele või väljasaatmisele ja ka soovimatusele jätkata rahvusvahelisi läbirääkimisi (Kholodin et. al., 2014: 3). Suursaadiku tagasikutsumine ja väljasaatmine on üldiselt signaal, et kutsuv või saatev riik ei ole rahul teise riigi valitsuse või käitumisega, kust ta tagasi kutsutakse. Indikeeritakse, et suursaadiku koduriigiga soovitakse mingil määral diplomaatilisi suhteid piirata. Reisi- ja sissesõidukeelud kujutavad endast sellist tüüpi sanktsioone, mille on kehtestanud valitsused või rahvusvahelised organid, et piirata teatud isikute, ettevõtete või inimrühmade liikumist. Kui sanktsiooni on kehtestanud näiteks Euroopa Liit, siis keelatakse sanktsioonisubjekti sinna sisenemine ja talle ei väljastata ei EL-i ega mõne Schengeni riigi viisat. Kui sanktsioonisubjekt juba asub Schengeni ruumis või EL-is, siis saadetakse ta välja (Välisministeeriumi koduleht, 2024). Sellist tüüpi sanktsioone kohaldatakse selleks, et piirata teatud isikutel või üksustel sanktsioone kohaldavates riikides ressurssidele juurdepääsu või äritegevust. Kaubanduspiirangud kujutavad endast laiemal ulatusega piiranguid kaupade ja teenuste impordile ja ekspordile. Sarnaselt teiste sanktsioonitüüpidega kohaldatakse neid vastavalt olukorrale ja teatavate eranditega. Näiteks on Euroopa Ülemkogu sõnul Venemaale seatud kaubanduspiirangud nii, et piirataks kaupade impordi ja ekspordi sellisel moel, mis maksimeeriks sanktsioonide negatiivset mõju Venemaa majandusele. Sealjuures on seda

proovitud teha selliselt, et EL-i kodanikele ja ettevõtetele oleks sanktsioonide tagajärjed minimaalsed (European Council (a), 2024). Euroopa Ülemkogu on ekspordi- ja impordipiirangute juures arvestanud ka Venemaal elavate inimestega, mistõttu on sanktsioonide all olevate kaupade nimekirjast välja jäetud kaubad, mille keelamise korral kahjustataks Venemaa elanikkonda. Sellised kaubad on näiteks tarbekaubad, tervishoiu-, farmaatsia-, toidu- ja põllumajandustooted (European Council (a), 2024). Relvaembargol on võrreldes kaubanduspiirangutega spetsiifilisem fookus. Keskendutakse sõjavarustuse ja sellega seotud esemetega kauplemise või üleandmise keelamisele ja kontrollimisele. Välisministeeriumi andmetel võib relvaembargo korral olla ka keelatud transportida erinevat varustust, mida võiks kasutada siserepressioonide korraldamisel. (Välisministeeriumi koduleht, 2024).

Teine variant on jagada sanktsioonid negatiivseteks ja positiivseteks. Sisuliselt seisneb negatiivsete ja positiivsete sanktsioonide vahe selles, mida nendega saavutada tahetakse. Negatiivsed sanktsioonid muudavad sihtriigi olukorda halvemaks ehk tema käitumist karistatakse (Parsons, 1963: 238). Sellised sanktsioonid sihivad tavaliselt majanduslikku kahju ja on orienteeritud läbi selle näiteks mõne riigi käitumise muutmisele (Caruso, 2003: 4). Positiivseid sanktsioone kohaldatakse eesmärgiga pakkuda midagi vastutasuks nn hea käitumise eest (Parsons, 1963: 238). Sellised sanktsioonid võivad olla subsiidiumid, soodustariifid või välisabi.

Kolmandana saab sanktsioone liigitada selle alusel, mitu riiki neid korraga kohaldab. Varasemalt on vaieldud, et ühepoolsete sanktsioonid on mingil määral efektiivsemad kui mitmepoolsete, mis siis, et esindatakse pigem sanktsioone kehtestavate kitsamate huvigruppide agendat kui globaalset konsensust (Kaempfer ja Lowenberg, 1999: 39). Ühepoolsete sanktsioonide puhul võib olla suurimaks mõjuteguriks ajalooliste või strateegiliste suhete katkemine (ibid). Seevastu mitmepoolsete sanktsioonide juures võib saatuslikuks saada raskus koostöö tegemisel ja sanktsioonide jõustamine ühtse alliansina (Kaempfer ja Lowenberg, 1999: 39). Mitmepoolsetel sanktsioonidel võib olla suurem majanduslikku kahju ilmestav tagajärg, kuid samuti võivad anda tagasilöögi ja tugevdada sihtriigi valitsuse positsiooni, sest mõjutatakse siseriiklikke huvirühmasid (Kaempfer ja

Lowenberg, 1999: 55). Lisaks võivad riigid, kes otsustavad sanktsioonides mitte osaleda, saata sihtriigi valitsusele toetussignaali (Kaempfer ja Lowenberg, 1999: 55).

Siiski on hilisemalt see vaade mingil määral ümber lükatud ja väidetud, et mitmepoolsed sanktsioonid on efektiivsemad kui ühepoolsed, juhul kui neid teostatakse läbi rahvusvaheliste organisatsioonide (Bapat ja Morgan, 2009: 1092). Lisaks sellele on leitud, et kui keskendutakse ühele küsimusele, annab see mitmepoolsete sanktsioonide kohaldamisele samuti eelise, sest see vähendab sihtriigi poolset manipuleerimist (Bapat ja Morgan, 2009: 1093).

1.2. Sanktsioonide efektiivsuse hindamine

Sanktsioonidel ei ole ühte kindlat viisi, kuidas nende efektiivsust hinnata. David A. Baldwin on märkinud, et tänu mitmetele põhjuslikele mehhanismidele, kus sanktsioonid on töötanud, on olemas ka mitmeid kausaalseid loogikaid, mida saab kasutada sanktsioonide efektiivsuse hindamise teooriate koostamiseks (Baldwin ja Pape, 1988: 193).

Üheks viisiks kuidas sanktsioonide efektiivsust hinnata on läbi majandusliku kahju ehk kulu, mida sanktsioonid sihtriigile tekitavad (Giumelli, 2013). Johan Galtung on ÜRO Julgeolekunõukogu Lõuna-Rhodeesia vastu kohaldatud sanktsioonide kohta sõnastanud ahelreaktsiooni. See kujutab endast juhtumite järjekorda, kus sanktsioonide põhjustatud majanduslik kahju kutsub riigi rahva seas esile rahulolematuse, mis suunatakse valitsevale eliidile. Eliit on sunnitud seejärel sanktsioonide kohaldaja nõudmistele kohaselt enda käitumist muutma, et rahva seas heaolu taastada (Galtung, 1967). Sellisel juhul rakendatakse *pain-gain* loogikat, mille kohaselt toimivad sanktsioonid, siis kui sihtriik enda käitumist muudab (Giumelli, 2013). Peamisteks teguriteks on sealjuures sisemajanduse kogutoodangu (SKT) kasv, SKT elaniku kohta, import/eksport ja vene rubla väärtus (Hufbauer et. al., 2009; Kholodilin & Netšunajev, 2019). Pape on siinkohal lisanud, et majandussanktsioonide intensiivsuse kõige parem hindaja on rahvamajanduse kogutoodang (RKT) (1997: 94).

Teiseks viisiks, kuidas sanktsioonide efektiivsust hinnata saab, on sanktsioone kohaldava riigi nõuete kohaste poliitiliste eesmärkide saavutamine. Giumelli on *pain-gain* loogikat siinkohal

kritiseerinud põhjusel, et see põhineb vääradel ja eksitavatel oletustel sanktsioonide reaalse olemuse kohta (2013: 16). Selliseid eeldusi saab tema hinnangul olla kolm: (1) sanktsioonide eesmärk on muuta nende sihtriigi käitumist; (2) sanktsioonid peaksid sihtmärkidele avaldama majanduslikku survet; (3) kõik sanktsioonide alused riigid on võrdsed ja olenemata põhjusest, miks sanktsioone kohaldata, on nende efektiivseks osutumise tõenäosus sama (Giumelli, 2013: 17). Giumelli leiab, et sanktsioonide eesmärk ei peaks ja ei saa olla ainult muuta sihtmärgi käitumist, sest teatud stsenaariumites (nt kui sihtmärkideks on lahendamatud konfliktid või kuritegelikud osalejad) võib see osutada kasutuks. Majandusliku surve osas on ta seisukohal, et sanktsioonid võivad anda tagasilöögi kui need tabavad tsiviilelanikke, sest see annab valitsusele hea võimaluse enda rahvaga manipuleerida ja motiveerida inimesi veelgi nn ründavale riigile ehk sanktsioonide kohaldajale vastu seisma (Giumelli, 2013: 17). Samal alusel on Portela kritiseerinud laialdasi (*comprehensive sanctions*) ja poolandanud suunatud sanktsioone (*smart sanctions*). Ta leiab, et laialdased sanktsioonid võivad omada mõju, kus sihtriigi ühiskonna keskmised ja madalamad klassid kannatavad kõige rohkem ja eliit jääb justkui puutumatuks. Eliit kasutab seejärel sanktsioone ettekäändena, et avaldada elanikkonnale ja meediale survet, demonstreerides neid kui ebaõiglaseid meetmeid, mis vastutavad teatud ühiskonnakihtide halveneva olukorra eest (Portela, 2014: 7). Tänu sellele on valitsustel võimalik keerata teatud osa ühiskonnast kategooriliselt sanktsioone kohaldavate riikide vastu. Seetõttu leiab Portela, et sihipärased sanktsioonid on oluliselt efektiivsemad tänu enda võimele sihtida eliiti ilma, et sanktsioonidel oleks olulisi humanitaarseid tagajärgi ja madalamad klassid ei vaesuks (Portela, 2014: 7).

Sanktsioonide efektiivsus ja toimimine on tihedalt seotud nende eesmärgiga, kuid on tunnistatud, et sihtriikide koostöö ei pruugi alati olla sanktsioonide kohaldamise eesmärkide hulgas ning samuti võib eesmärkidele omistatav tähtsus aja jooksul muutuda (Portela, 2014: 6). Portela on sellest teinud järelduse, et sel põhjusel ei ole võimalik sanktsioonide efektiivsust hinnata puhtalt selle järgi, mil määral sihtriik esitatud nõuetele vastab (2014: 6).

Kõige selle taustal, on Giumelli leidnud, et sanktsioonid mõjutavad sihtriike sundides, piirates ja signaliseerides (2013: 7). Ta on pannud sanktsioonid laiemasse poliitika kujundamise süsteemi, kus need on osa suuremast plaanist, mitte ei ole neid käsitletud kui nn ühte ja ainsat viisi, kuidas poliitikat kujundada. Giumelli mitmekülgse lähenemisviisi eelised

tulenevad sellest, et minnakse kaugemale ainuüksi sihtriigi käitumise muutmise eesmärgistamisest ja lisatakse kogu kontekstile teatav lisandväärtus, millega on võimalik erinevaid sanktsioonijuhtumeid individuaalsemalt ja kõikehõlmavamalt hinnata. Samuti on need olulised, et luua sanktsioonidele välispoliitikas asjakohased ootused ja seeläbi mõista kuidas need saatjate soovitud mõju avaldavad (Giumelli, 2013: 20).

Sundimise juures peab Giumelli oluliseks taotleda sihtmärkide käitumise muutust. Sihtriigile tekitatakse kahju, mis stimuleerib neid enda käitumist muutma, kuid selle klausliga, et sihtriigil palutakse teha midagi, mida nad saavad teha ilma oma poliitilist ellujäämist ohustamata (Giumelli, 2013: 18). Piiramise eesmärk on õõnestada sihtriigi suutlikkust saavutada poliitilisi eesmärke, muuta sihtrühma kuuluvate isikute ja üksuste elu raskemaks ning piirates nende tegutsemisvõimet. Selle tulemusel ei esitata sihtriigile spetsiifilisi nõudmisi, vaid üritatakse piirata neil enda poliitilisi eesmärke ellu viimast (Giumelli, 2013: 18-19). Signaliseerimise tagajärjed ei ole aga majandusliku kahju tulemus. Selle juures on oluline luua avalikku diskursust ja muuta sihtriigi tegevus või selle edendamine moraalselt taunituks (ibid). Selle peamine ülesanne on näidata pühendumust, rõhutada rahvusvahelistes suhetes teatud normi tähtsust ja stigmatiseerida selle normiga vastuollu minemine (Giumelli, 2013: 19). Samuti on ka Kaempfer ja Lowenberg täheldanud, et need sanktsioonid, mille majanduslik mõju on väike, saavad siiski põhjustada poliitilisi muutuseid. Sellised sanktsioonid annavad pigem signaale ja äratavad ohtu, mis, juhul kui nende eesmärk on mõjutada spetsiifilisi asjakohaseid huvirühmi, võib viia poliitika ümberkujundamiseni (Kaempfer ja Lowenberg, 1988: 786).

1.3. Venemaa vastupanuvõime ja kohanemisstrateegiad sanktsioonidele

Kui Vene Föderatsioon 2022. aastal Ukrainas täiemahulist sõda alustas, sai sellest esimene “suur riik”, kellele sellises mahus sanktsioone rakendati. Varasemalt oli ulatuslikus mahus sanktsioone kohaldatud vaid väiksema majandusega riikidele nagu Iraan või Venezuela (Vuksic, 2022). Tol hetkel oli Venemaa maailma 8. majandus ja üks kolmest suurimast ülemaailmsest nafta tarnijast (The World Bank, 2022; Nasdaq, 2022). Sanktsioonide toimimise juures on pikemat aega vaieldud, millist rolli mängib sanktsioonide kohaldamise ajaline kestus nende efektiivsuse juures. Seda just selles kontekstis, et kas need üle aja toovad

sihtriigile suuremaid kulusid või antud riik kohaneb ja struktureerib enda majanduse ümber, selleks et sanktsioonidele vastu hakata ja neist üle olla (Gaur et. al., 2023: 1397). Venemaa puhul on võimalik väidelda, et nad on sanktsioonidele üllatavalt kaua suutnud vastu pidada.

Üheks peamiseks viisiks, kuidas Venemaa riigisiselt peale sanktsioone enda legitiimsust säilitada on üritanud, on proovides läbi natsionalistliku suhtumise süüdistada majanduslikku kahju tekitamises sanktsioone kohaldavaid riike (Gaur et. al., 2023: 1397). Nagu eelmainitud, on Portela kritiseerinud laialdasi majandussanktsioone nende võimalike vastulöökkide pärast, mis annavad sanktsioonide alusele valitsusele võimaluse manipuleerida enda rahvaga, et säilitada teatav legitiimsus (Portela, 2014: 7). Kui aga vaadelda seda, kuidas Venemaa majanduslikult sanktsioonidega on kohanenud, siis 2022. aasta algul reageeris Venemaa keskpang finantssanktsioonidele võrdlemisi kiirelt. See aitas ära hoida finantsebastabiilsust ja läbi selle kaitsta reaalmajandust (Demertzis et. al., 2022: 2). Taoline reageerimine aitas Vene majandusel taastada suhteliselt kiiresti enda struktuursed likviidsustingimused (Demertzis et. al., 2022: 2). Sellises olukorras rakendati nn *Fortress Russia* strateegiat, mis kujutab endast Vene võimueliidi pingutusi isoleerida Venemaa majandus võimalike lisameetmete eest (Russia in Global Affairs, 2005). *Fortress Russia* idee põhines majanduse mitmekesistamisel ja enda läänest sõltuvuse vähendamisel (s.h. siseriikliku maksusüsteemi kasutamine). Siiski on see tegevusplaan mõne võrra läbi kukkunud - The Economisti hinnangul oli Venemaa 2022. aastal teatud tööstusharudes üsnagi sõltuv lääne impordist, suur osa Venemaa välisinvesteeringutest olid lühiajalised ja sanktsioonid külmutasid suure osa Vene välisreservidest (2022).

Sanktsioonide põhjustatud konflikt kodu ja väliste turgude vahel pani paljud Vene ettevõtted rakendama erinevaid strateegiaid, et ellu jääda. Ettevõtted astusid partnerlusse Vene valitsusega, et vältida sanktsioonide mõju ja prooviti kohaneda läbi ülemaailmsete tarne- ja turustusahelate ümberkorraldamisega ning tütarettevõtete rekonstrueerimisega (Gaur et. al., 2023: 1392). Tänu sanktsioonidele vähenes 2014. aastal Vene pankade juurdepääs kapitaliturgudele, mis tõi kaasa Vene valitsuse suurema kaasatuse pangandussektoris (Pak & Kretschmar, 2016). Niisamuti täheldati, et kapitali sissevool vähenes märkimisväärselt (Gurvich & Prilepskiy, 2015). Siiski näitab Venemaa majanduse jätkuv vastupidavus, et ettevõtted on sanktsioonidega kohanenud, olenemata sellest, et äritegevusega kaasneb teatav

alternatiivkulu tänu rahvusvaheliste turgude kitsenemisele (Gaur et. al., 2023: 1393). Kuna Venemaa puhul on tegemist võrdlemisi suure turumajandusega, võimaldas see Vene ettevõtetel enda tarneahelad ümber korraldada. Peale lääne sanktsioonide kohaldamist on Venemaa kaubavahetus teinud kannapöörde idapoolsete riikide suunas nagu Türgi, India ja Hiina (Darvas et. al., 2024). Kuna sanktsioone kohaldanud riigid on märkimisväärselt enda kaubavahetust Venemaaga vähendanud, on suund võetud sanktsioone mitte rakendavate tärkava turumajandusega riigide poole. Sealjuures ei ole see küll veel täielikult asendanud sanktsioone kehtestavate riikidega kaubavahetuse vähenemist, kuid ennustatakse, et kui taoline trend jätkub, võib see selle puudujäägi täielikult korvata (Darvas et. al., 2024).

Kõige suuremaks probleemkohaks sanktsioonide kohaldamise juures oli Venemaa eraldumine ülemaailmsest energiavarustussüsteemist, mis sundis Euroopat täielikku naftaembargot lükkama edasi kuni 2022. aasta detsembrini (European Council, 2024). Euroopa Liidu strateegia enda energiavajadus esmalt rahuldada ja siis sanktsioone kehtestada, andis Venemaale eelise, sest tuluvoog ei peatunud (Demertzis et. al., 2022: 17). Energiakeelu rakendamine ohustas suuresti Euroopa Liidu energiapuudust (Chen et. al., 2023: 3094). Peale sanktsioonide kohaldamist on Venemaa enda tarneahelad ümber korraldanud, mille tulemusel on Vene toornaftal tänaseks kaks suuremat ostjat - Hiina ja India (Kennedy, 2023). Indiast, kes varem sisuliselt ei importinud Venemaa naftat, on saanud üks suurimatest ostjatest. Seda suuresti tänu konkurentsi puudumisele, andes Indiale võimaluse läbi läbirääkimistele saavutada hinna osas nn allahindlused (Verma, 2023). Hiina jaoks on Venemaast saanud peamine nafta tarnija, importides sealt 2,14 miljonit barrelit päevas, hoolimata Lääne sanktsioonidest ja hinnalaest, mis Kremli 2022. aasta sissetungile Ukrainasse järgnes (Haykey, 2024).

Venemaa on olenemata sanktsioonidest püüdnud enda majandust ergutada ka läbi sõjakulutuste suurendamise. Rahvusvaheline valuutafond (IMF) prognoosis Venemaa majanduskasvuks 2,6 protsenti, mis on 2023. aasta oktoobris 2024. aastale antud hinnangust 1,5 protsenti kõrgem. IMF'i sõnul on see tingitud "suurtest sõjalistest kulutustest ja eratarbimisest, mida toetas palgakasv pingelisel tööturul" (IMF (a), 2024). Meediakajastuste toel on võimalik hinnata, et Venemaa sõjatööstuses on toimunud märkimisväärne kasv, mis indikeerib, et on loodud uusi töökohti. Putini enda sõnul loodi sõjatööstuskompleksi, kus praegu töötab 3,5 miljonit inimest või 2,5% Venemaa populatsioonist, ligi pool miljonit uut töökohta (Roth, 2024).

Tuginedes teorialele püütakse mõista, mil määral on tänaseks Venemaad püütud sanktsioonidega motiveerida sõda Ukrainas lõpetama. Teoriast on võimalik tuletada ka järgmine hüpotees:

Töö hüpotees väidab, et Vene Föderatsioonile kohaldatud sanktsioonid ei ole siiani olnud efektiivsed. Seda seetõttu, et Venemaa on seni suutnud sanktsioonidele vastu võidelda, viinud oma majandustegevuse mujale ja leidnud taktikaid, kuidas enda majandust ergutada. Sanktsioonide mõju võib olla küll mitmekülgne hõlmates ka signaliseerimist ja käitumise moraalset hukkamõistu, kuid seni on sellel olnud väike mõju sanktsioonide reaalsele majanduslikule tagajärjele, mis sunnib riiki enda käitumist muutma. Sellest tuleneb ka hüpoteesi allhüpotees, mis vaidleb, et sanktsioonid pole olnud efektiivsed, kuna Venemaa on seni suutnud neile vastu töötada. Sanktsioonid on küll mingil määral seni suutnud Venemaa majandust mõjutada, kuid selle asemel, et enda käitumist muuta, on Venemaa leidnud erinevaid viise kuidas neid vältida ja pigem olnud motiveeritud sanktsioonidele vastu hakkama ja enda majandust ümber struktureerima.

2. Metoodika

Antud bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, kas ja mil määral on Vene Föderatsioonile kehtestatud sanktsioonid olnud efektiivsed enda eesmärgis halvendada Venemaa majandust ja seeläbi suunata Venemaad Ukrainas sõjategevust lõpetama. Töö baseerub võrdleva analüüsi metoodikal, kus vaadeldakse Venemaa majandust kui muutujat 2020-2024 aastate lõikes. Nagu selgus teooriast, siis on majandusnäitajad üks viis, mille kaudu sanktsioonide efektiivsust hinnata. Töös võrreldakse Venemaa majanduslikke näitajaid ajavahemikus 2020-2024, et luua arusaam Venemaa majanduslikust olukorrast enne sõda ja selle ajal. 2020. aasta on oluline lähtepunkt, sest see oli viimane täisaasta enne COVID-19 pandeemia algust, mis avaldas märkimisväärset mõju kõikidele maailma majandustele. See annab võrdlusbaasi, mis aitab eristada sanktsioonide ja pandeemia majandusele avaldatavat mõju. Aastaid 2021-2023 hõlmatakse uuringusse, sest see annab võimaluse jälgida sanktsioonide mõju aja jooksul. 2024. aasta lisamine annab lühikese ajahetke, et hinnata sanktsioonide pikaajalist mõju. Aluseks võetakse ajavahemikus 2020-2024 Euroopa Liidu Nõukogu poolt Vene Föderatsiooni suhtes kehtestatud sanktsioonid.

Teooriast tulenevalt on sanktsioonide efektiivsust võimalik mõõta eri viisidel - majandusnäitajate ja poliitiliste eesmärkide saavutamise kaudu. Giumelli on varasemalt leidnud, et üks viis, kuidas sanktsioonide efektiivsust hinnata on läbi majandusliku kahju ehk kulu, mida sanktsioonid sihtriigile tekitavad (2013). Seega pakuvad majandusnäitajad adekvaatse aluse sanktsioonide efektiivsuse hindamiseks ja on sellest tulenevalt valitud antud töös parameetriteks, millega sanktsioonide efektiivsust mõõdetakse. Analüüsitavateks majandusnäitajateks on võetud näitajad, mida on ka varem kasutatud läbi majanduskahju sanktsioonide efektiivsuse hindamiseks - sisemajanduse kogutoodang (SKT) ja selle kasv, SKT elaniku kohta, import/eksport, kaubandusbilansi näitajad ja vene rubla väärtus (Hufbauer et. al., 2009; Kholodilin & Netšunajev, 2019). Lisaks minnakse majandusnäitajatesse ka sügavamalt sisse, proovides leida erinevate trendide ja muutuste põhjused. Majandusnäitajate analüüs on jaotatud kolmeks - SKT, kaubandus ja finantsid. Tänu nendele teguritele on võimalik näha, kuidas on sanktsioonid Vene majandust mõjutanud, tulenevalt sellest kui efektiivsed need siiani on olnud ja kinnitada või lükata

ümber töö hüpotees. Töö analüüsi osas kasutatavad andmed pärinevad peamiselt Maailmapanga, Rahvusvahelise Valuutafondi ja Tradingeconomics'i registritest, kuid kasutatakse ka meediakajastusi. Kvantitatiivsete meetoditega analüüsitakse finantsandmeid, võimalusel tuvastatakse trendid ja olulised muutused Venemaa majandusnäitajates enne ja pärast sanktsioonide kehtestamist.

3. Empiiriline osa

Antud peatükis tuuakse kõigepealt välja, mida Venemaale sanktsioonide kohaldamisega saavutada soovitakse ehk teisisõnu, mis on sanktsioonide eesmärk Ukraina kontekstis. Seejärel keskendutakse, sellele milliseid sanktsioone ajavahemikus 2022-2024 Venemaale kohaldatud on. Empiirika teises pooles analüüsitakse erinevate majandusnäitajate alusel, kui efektiivsed need sanktsioonid siiani olnud on. Sanktsioonide rakendamisel peetakse majandusnäitajaid oluliseks tööriistaks, kuna need kajastavad riigi majanduslikku seisundit ja seega peegeldavad otseselt sanktsioonide mõju.

3.1. Euroopa Liidu sanktsioonide eesmärgid

Euroopa Liit on defineerinud sanktsioonide kohaldamise põhjusteks kolm aspekti - (1) EL-i väärtuste, huvide ja julgeoleku kaitse; (2) demokraatia, õigusriigi, inimõiguste ja rahvusvahelise õiguse toetamine; (3) rahu säilitamine, konfliktide ennetamine ja rahvusvahelise julgeoleku tugevdamine (European Council (b), 2024). Sanktsioonide konkreetne põhjus sõltub muidugi olukorrast, Ukraina kontekstis on Venemaale sanktsioone kohaldatud agressiooni tõkestamiseks, kuid näiteks Jugoslaavia Liitvabariigis kasutati neid rahulepingute toetamiseks (Giumelli et. al., 2020: 3). Sanktsioonide toimimise ja nende kohaldamise osas on Euroopa Liidul suhteliselt unikaalne positsioon - olles maailma suurim majandusblokk, on EL kesksel kohal kui asi puudutab sanktsioonide toimimise mõistmist (Giumelli, 2019). Aja jooksul on EL-i sanktsioonipoliitikas üha enam kohaldama hakatud varade külmutamist ja reisikeeldusid, kuid varasemalt kasutati peamiselt relvaembargosid (Giumelli et. al., 2020). Giumelli on kirjutanud, et Euroopa Liidu sanktsioonide kohaldamisele on loonud tingimused ja keskkonna selle suutmatust reageerida rahvusvahelistele kriisidele ja Maastrichti leping (2019). Kosovo kriis ja 9/11 terrorirünnakud löid EL-le eeldused sanktsioonipoliitika välja töötamiseks (Giumelli, 2019). Samuti toetasid need sündmused ja ÜRO sanktsioonipoliitika areng laialdaste sanktsioonide arengut sihipäraste sanktsioonide poole, mida EL ka suures osas tänasel päeval kohaldab (Giumelli, 2019; Giumelli et. al. 2020).

Töös analüüsitakse küll sanktsioonide efektiivsust 2022. aastal toimunud Vene Föderatsiooni täiemahulise sissetungi kontekstis, kuid tegelikult on Venemaa ja Ukraina vaheline sõda kestnud juba pikemat aega. 2014. aasta 28. veebruaril tungis Venemaa Krimmi poolsaarele. (O'Connell, 2017). Krimmi ebaseaduslik annekteerimine ja Ida-Ukraina Venemaa poolt destabiliseerimine viis Euroopa Liidu esialgsete Venemaa-vastaste sanktsioonide vastuvõtmiseni (Ministère de l'europe et des affaires étrangères, 2024). 2014. aasta 6. märtsil kohtusid EL-i liikmesriikide välisministrid Brüsselis ELi riigi- ja valitsusjuhtide erakorralisel kohtumisel Ukraina teemal, mille eesmärk oli kujundada kõikide EL-i liikmesriikide vahel ühine seisukoht (Stoop, 2016). Peale seda kirjeldas eesistuja kriisi lahendamiseks kolmesammulist plaani, loogikaga rakendada järgmist sammu kui eelmine ei ole olnud tulemuslik: (1) viisakõneluste peatamine ja liikmesriikide mitteosalemine G8 tippkohtumisel Sotšis; (2) varade külmutamine, reisikeelud ja ELi-Venemaa tippkohtumise tühistamine; (3) sanktsioonid majandusvaldkondades (ibid.). 17. märtsil kehtestas Euroopa Liidu nõukogu esimesed sanktsioonid - reisipiirangud ja vara külmutamist käsitlevad meetmed (ibid.). Sanktsioone täiendati ja karmistati sama aasta jooksul jooksvalt ja 2014. aasta juulis võttis Euroopa Nõukogu vastu otsuse, millega kehtestati Venemaale relva- ja tehnoloogiaembargosid, piirati naftatööstuse seadmete eksporti ja finantsinstrumentide emiteerimist ja nendega kauplemist. (2014/512/CFSP). EL teatas, et Venemaale sanktsioonide kohaldamise eesmärk ei ole karistada, vaid muuta sihtriigi, üksuste või üksikisikute poliitikat või tegevust (European Council (c), 2014).

Aastatel 2015-2021 pikendas EL varasemalt kehtestatud sanktsioone ja täiendas erinevaid liste kaupadest ja isikutest, kellele sanktsioone kohaldati (European Council (d), 2024). Peale 2022. aasta 24. veebruaril toimunud Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse, on Euroopa Liit kokku kehtestanud Venemaale 13 sanktsioonipaketi jagu sanktsioone (European Council (d), 2024). Sealjuures on Euroopa Liidu põhimõtteline seisukoht olnud võtta vastu suunatud ja sihipäraseid sanktsioone, mis kahjustaks minimaalselt tsiviilelanikkonda ja väldiks ulatuslikke humanitaarseid tagajärgi (Meissner, 2023). Valdav enamus EL-i kohaldatud sanktsioonidest on sel põhjusel ka suunatud spetsiifilistele isikutele, üksustele või toodetele ja teatud tüüpi sanktsioonide jaoks on ette nähtud mitmeid erandeid (Giumelli et. al., 2020; Meissner et. al., 2023: 388). Aja jooksul, on aga tänu sanktsioonide karmistamise ja süvendamisele saanud suunatud sanktsioonidest ulatuslikud (Meissner, 2023; Meissner et. al.,

2023: 390). EL on määratlenud Venemaale kehtestatud sanktsioonide eesmärgiks vähendada Kremli suutlikkust sõda rahastada, tekitada Vene poliitilisele eliidile poliitilisi ja majanduslikke kulusid ja vähendada Venemaa üldist majanduslikku baasi (European Commission (a), 2024). Sellele viitab ka Venemaa-vastaste sanktsioonide enneolematult kõikehõlmav ülesehitus, mis püüab Venemaale nii majanduslikus kui ka poliitilises kontekstis tekitatavaid kulusid maksimeerida (Meissner, 2023; European Commission (a) 2024; European Commission 2022). Ka Ursula Von Der Leyen on Venemaale kehtestatud sanktsioone kirjeldanud kui kõige karmimaid sanktsioone maailmas ja rõhutanud nende eesmärki Vene majandust väga negatiivselt mõjutada (Herszenhorn, 2022).

3.2. Euroopa Liidu sanktsioonid Vene Föderatsioonile

2014. aastal kohaldas Euroopa Liit Venemaale sanktsioone peamiselt läbi suunatud sanktsioonide. Sanktsioone kohaldati kokku 151 füüsilisele isikule (vara külmutamine, reisikeelud) (European Council (d), 2024). Juriidilisi isikuid, kellele sanktsioone kohaldati, oli 28 ja hõlmas peamiselt nende varade külmutamist (ibid). Samuti kohaldati relva ja kaheti kasutatavatele kaupadele embargosid (ibid). Finants sanktsioonide puhul kohaldati sanktsioone 5 pangale ja 6 ettevõttele, kuid puutumata jäid Vene Föderatsiooni Keskpank ja üldine vene populatsioon (European Council (d), 2024). Lisaks keelati investeerimine Venemaal asutatud finantsasutustesse või ettevõtetesse, mis on üle 50% ulatuses riigi omand või selle kontrolli all (ibid). Ekspordikeelud haldasid peamiselt nafta- ja gaasisektorit, kuid see polnud täiesti keelatud vaid tähendas, et ekspordiks oli vaja eriluba (ibid). Samuti oli Venemaa puhul ekspordikeeldudega raskendatud ka transpordisektori (ja teiste oluliste tööstusharude) arendamine, piirates seda, mida Venemaa saab osta ja kes saab aidata seda ehitada, muutes Venemaa transporditaristu täiustamise raskemaks ja kulukamaks (ibid). Mis puudutas kaupade importi EL-i, siis oli teatud määral keelatud importida kaupu, mis pärinesid Krimmist või Sevastopolist (v.a olemasolevate lepingute alusel ja Ukraina kontrollitud kaubad) (2014/386/CFSP).

Peale Venemaa sissetungi Ukrainasse 2022. aasta veebruaris, on eelmainitud sanktsioonid suuresti täienenud ja lisandunud mitmeid sektoreid ja aspekte, mida varem ei olnud hõlmatud.

13 sanktsioonipaketi, vahepealsete täiendavate sanktsioonide rakendamise ja mitmete varasemalt kehtestatud sanktsioonide uuendamise ja täiendamise tulemusena on sanktsioone kohaldatud 3702 füüsilisele isikule (finantssanktsioonid ja/või reisikeeld) ja 1025 juriidilisele isikule (finantssanktsioonid) (European Commission (b), 2024). Füüsiliste isikute hulgas on Vene Riigiduum ja Rahvusliku Julgeolekunõukogu liikmed, sõjaväelased, kõrged ametnikud, ärimed, propagandistid ja oligarhid (European Council (e), 2024). Seal hulgas ka Vene president Vladimir Putin, Ukraina endine president ja tema vend Viktor ja Oleksandr Janukovõtš ja Vene välisminister Sergey Lavrov (ibid). Juriidiliste isikute hulgas on pangad ja finantssektori ettevõtted, militaar ja- kaitsesektori ettevõtted, IT-, telekommunikatsiooni- ja kindlustussektori ettevõtted, lennundus-, laevaehitus- ja masinaehitussektori ettevõtted, erakonnad, relvajõud ja poolsõjalised rühmitused ning propaganda ja desinformatsiooni eest vastutavad meediaorganisatsioonid (ibid). Euroopa Nõukogu on otsustanud, et finantssanktsioonide juures ei saa 10 Venemaa panka enam ligi SWIFTi finantstehingute töötlemise süsteemile ja keelatud on igasugused tehingud Venemaa keskpangaga. Lisaks on piiratud Venemaa juurdepääsu EL-i kapitali- ja finantsturgudele, Venemaale on keelatud tarnida euro pangatähti ja pakkuda krüptorahakotte (ibid). Euroopa Liidus ei tohi Vene kodanikud omada või kontrollida mis tahes juhtpositsioone, mis on seotud krüptovarade rahakoti või hoiuteenustega (ibid). Samuti on vajavad kõik Venemaa omanduses või kontrolli all olevad üksused Euroopa Liidus eriluba enne raha kandmist väljapoole EL-i (ibid). Transpordialased sanktsioonid hõlmavad kõikide sadamate ja õhuruumi sulgemist Vene laevadele ja lennukitele ning laevadele, mis tegelevad laevalt laevale transpordiga (*ship to ship* ehk *STS*) (ibid). Samuti kehtib taoline keeld ka kõikidele Venemaal registreeritud haagistele, poolhaagistele ja Venemaa autoveoettevõtjatele, mis puudutab kaupade vedu Euroopa Liidus (European Council (e), 2024; 833/2014). Lisaks on keelatud Venemaa nafta meretransport kolmandatesse riikidesse ja lennundus-, merendus- ja kosmosesektori kaupade ja tehnoloogia eksport Venemaale (European Council (e)). Energiat puudutavad sanktsioonid peavad silmas nafta, veeldatud propaani ja kivisöe impordi keeldu Venemaalt EL-i (ibid). EL keelas enamiku Venemaa naftaimpordi meritsi alates 2022. aasta detsembrist (toornafta) ja 2023. aasta veebruarist (muude rafineeritud naftatoodete suhtes), mis peaks katma 90% Venemaa naftaimpordist Euroopasse, sest enamik Venemaa naftast tarnitakse EL-i mere kaudu (ibid). Nendes EL-i liikmesriikidesse, mis enda geograafilise asukoha tõttu on sõltuvuses Vene tarnetest ja millel puuduvad alternatiivid, on ette nähtud ajutine erand ja

lubatud importida toornaftat torujuhtme kaudu (European Council (e)). Venemaalt meretranspordi kaudu pärinevale naftale on kohaldatud ka hinnalagi, mis kehtib riikidele väljaspoole Euroopa Liitu, kes endiselt ostavad Venemaalt toornaftat (European Council (a), 2024). See ei puuduta neid riike, kes kuuluvad EL-i ja ostavad Vene naftat torujuhtme kaudu, sest hinnalagi kehtib vaid meretranspordi kaudu Venemaalt tarnitavale naftale (ibid).

2024. aasta detsembriks peaks olema jõustunud ka LPG (*liquified petroleum gases* ehk veeldatud naftagaasid) keeld, töö kirjutamise hetkel (kevad 2024) on käimas selle kohaldamiseks üleminekuperiood (2023/2874/CFSP; European Commission (a), 2023). Keelatud on tarnida Venemaale nafta rafineerimissektori kaupsid ja tehnoloogiaid, investeerida Venemaa energeetika- ja kaevandussektorisse ja keelatud on ka Venemaa kodanikel ja üksustel broneerida gaasivõimsust ELi gaasihoidlates (European Council (e), 2024). Viimase meetme eesmärk on vältida gaasitarnete Venemaa poolt ära kasutamist ja hoida ära Vene operaatorite turumanipulatsiooni ohtu, mis kahjustaks EL-i kriitilist energiavarustust (European Commission (b), 2023). Kaitsetööstuse raames hõlmavad sanktsioonid sisuliselt igasuguse sõjalise ja kahesuguse kasutusega kaupade ja tehnoloogiatega ekspordi keeldu Venemaale (s.h relvad, tsiviilrelvad, laskemoon, sõjaväesõidukid ja poolsõjaline varustus) (European Council (e), 2024). Samuti on keelatud eksportida sinna pooljuhtmaterjale, elektroonilisi ja optilisi komponente, kemikaale, liitiumakusid ja termostaate (ibid). Keelatud on eksportida ka erinevaid droonimootoreid ja navigatsiooniriistu ning muud kaupa, mis võiks suurendada Venemaa tööstusvõimsust (ibid). Tooraine ja muud kaupade juures on keelatud Venemaale eksportida luksuskaupu ja sinna eksportida teemanteid ja kulda (sh ehted), erinevaid metalle ja ehituskomponente (vask- ja alumiiniumtraadid, foolium, torud) ja tsementi ja asfalti (ibid). Toitudest ja igapäevakaupadest on keelatud Venemaale eksportida mereande, kangeid alkohoolseid jooke, sigarette ja kosmeetikat (ibid). Lisaks on Venemaale keelatud eksportida teenuseid, mis pakuvad IT- või õigusala konsultatsiooni, tarkvarateenuseid, igasugune reklaam ja küsitlused, ning arhitektuuri- ja inseneriteenused (ibid). Samuti peatati mitmete Vene meediaväljaannete ringhäälingutegevus EL-is. Peatatud on ka erinevad viisade ja diplomaatilise taustaga tegevused ning peatatud on kõik EL-Venemaa tippkohtumised ja Venemaad ei kutsuta enam G8 kohtumistele (ibid).

3.3. Euroopa Liidu sanktsioonide efektiivsus

Käesolev peatükk käsitleb alates 2022. aastast Venemaale Euroopa Liidu poolt kohaldatud sanktsioonide efektiivsust. Selle hindamiseks on aluseks võetud erinevad majandusnäitajad. Sanktsioonide rakendamisel peetakse majandusnäitajaid oluliseks tööriistaks, kuna need kajastavad riigi majanduslikku seisundit ja seega peegeldavad otseselt sanktsioonide mõju. Teoreetilises osas selgus, et sanktsioonidel on majanduslikud tagajärjed, mida saab mõõta ja hinnata just majandusnäitajate abil. Samuti on teada, et Euroopa Liidu eesmärk sanktsioonide kohaldamisel on olnud mõjutada negatiivselt Venemaa majandust, et vähendada Kremli suutlikkust sõda rahastada. Lisaks soovitakse tekitada Vene poliitilisele eliidile poliitilisi ja majanduslikke kulusid ja vähendada Venemaa üldist majanduslikku baasi (European Commission (a), 2024). Seega pakuvad need näitajad adekvaatse aluse sanktsioonide efektiivsuse hindamiseks. Teoriast tulenevalt on analüüsitavateks näitajateks võetud SKT ja selle kasv kui kõige levinum viis, kuidas mõõta majanduse suurust ja arengut; nii terviklik kui ka riigiti jaotatud import ja eksport, et hinnata võimalikke muutuseid kaubanduses; Vene rubla kurss, et mõista laiemat majanduslikku mõju Vene majandusele. Eelmainitud näitajaid hinnatakse ajavahemikus 2020-2024.

3.3.1. SKT

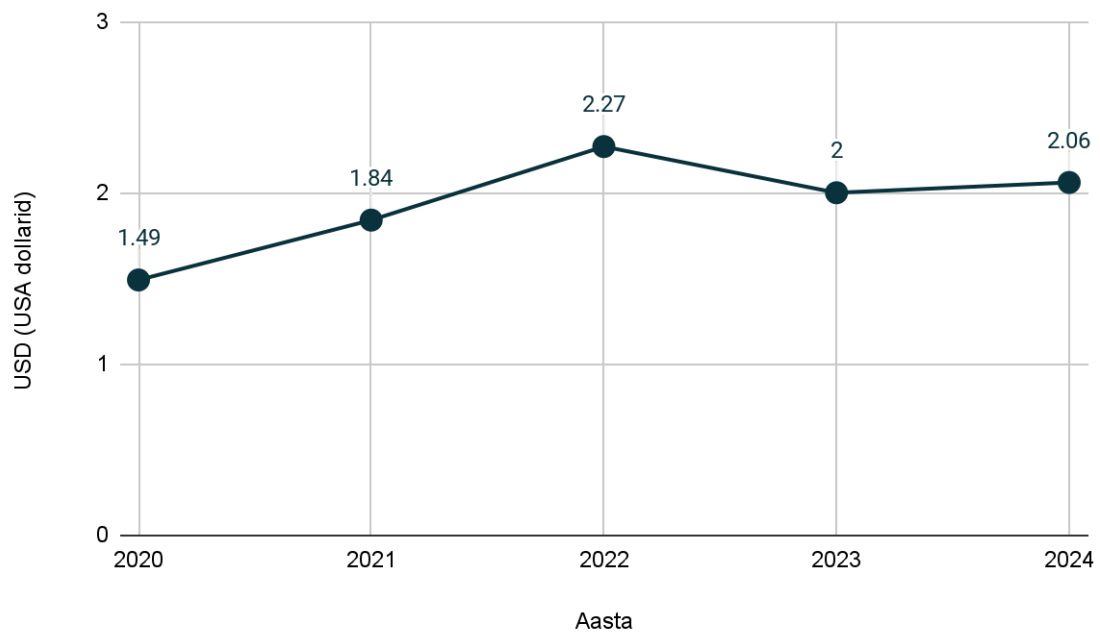
Venemaa sisemajanduse kogutoodang (SKT) langes mingil määral 2022 aastal 1,2%, kuid 2024. aastaks prognoositakse 3,2% kasvu (Joonis 2). Suuresti tundub, et 2022. a. languse põhjuseks on n-ö sanktsioonišokk kui Venemaa kaotas järsult mitmed kaubanduspartnerid ja lõigati ära ülemaailmsest finantsüsteemist. CIA andmetel moodustab suure osa Venemaa majandusest nafta- ja gaasi eksport, ja sellest tulenevalt sõltusid sõja alguses Venemaa majanduslikud väljavaated suuresti sellest, mis saab energiaekspordist (2024). Venemaa eraldumine ülemaailmsest energiavarustussüsteemist võttis aga aega, sest Euroopa Liidu sõltuvus Vene energiast ei lubanud kohe sõja alguses täiemahulist naftaembargot kehtestada (Demertzis et. al., 2022: 17). Embargot lükati edasi kuni 2022. aasta detsembrini, mis on tõenäoliselt peamiseks põhjuseks, miks Venemaa SKT 2023. aastal langes (European Council, 2024; Joonis 1).

Venemaa SKT kasvu ja selle vastupidavuse taga on Venemaa keskpank, mis on kehtestanud jooksvalt aina kõrgemaid intressimäärasid (viimati 2024. a aprillis 16%), et talitseda inflatsiooni, mis ulatub tänavu 7%-ni (Bank of Russia (a), 2024). Vene rubla väärtus dollari suhtes on 2024. a mai seisuga 91,62 (Statista, 2024). Vene valitsus on kehtestanud ka mitmeid piiranguid, mis teevad Venemaa eksportijatel ja paljudel Venemaal endiselt tegutsevatel välisettevõtetel raha riigist välja viimise keeruliseks ja kui välisettevõtted tahavad riigist lahkuda, siis peavad nad oma varad valitsuse uute piirangute alusel müüma rublades (Kollewe, 2023). See aitab Vene rublal vältida kokkuvarisemist, sest valuuta hoitakse Venemaa riigis sees (Foucart, 2024). Samuti makstakse kõiki töötasusid ja toetusi rublades, mis hoiab selle ringluses (Brzoska, 2024). Sealjuures langesid alates 2022. aasta veebruarist Venemaa *National Wealth Fund*-is (NWF) hoitavad likviidsed reservid 2024. aasta veebruariks enam kui poole ehk 58 miljardi dollari võrra, kuna valitsus kasutas raha oma eelarvepuudujäägi rahastamiseks ja riigiettevõtete toetamiseks (Korsunskaya ja Marrow, 2024). 2024. aasta veebruaris oli NWF-is ligikaudu 55 miljardi jagu reserve, mis moodustas umbes 2,7% Venemaa SKT-st (ibid). Siiski tõusis see 2 kuuga 2024. aasta aprilliks 135,7 miljardit dollarini, moodustades siis 7,0% Venemaa SKT-st (Reuters (a), 2024). Selline tõus näitab Venemaa suutlikkust oma reserve, vaatamata sanktsioonidele, taastada. Ukrainas peetav sõda kurnab küll Venemaa riigikassat, kuid selle fiskaalpuhvid näivad püsivat tugevad. Reuters on kajastanud, et isegi kui nafta hind langeb madalamale kui 60 dollarit barreli kohta, toetavad Venemaa rahalised puhvid selle majandust ja ka seeläbi sõja pidamist (ibid).

Enda majanduse turgutamiseks on Venemaa siseriiklikult üritanud majandusse panustada läbi sõjatööstuse. Lisaks on Venemaa pidanud tänu lääne kaubanduse ära langemisele hakkama palju asju ise tootma või toodetavate asjade mahtu suurendama, mis samuti stimuleerib kohalikku majandust. Vastavalt uutele föderaalearve plaanidele aastateks 2024-2026, on 2024. aastal sõjakulutusteks plaanitud 12 765 miljardit rubla (u 128,8 miljardit eurot), mis moodustaks 7,1% Venemaa SKT-st ja 35% kõikidest valitsuse kuludest (Cooper, 2023). IMF-i hinnangul on lisaks nafta- ja gaasi ekspordile just suured sõjalised kulutused, investeeringud ettevõtetelt ja riigiettevõtetelt ning eratarbimine see, mis 2024. aasta majanduskasvu prognoosile kaasa aitavad (IMF (a), 2024).

Lisaks näitavad hinnangud, et isegi absoluutne nafta- ja gaasiboikott ei takistaks otseselt Venemaa suutlikkust rahastada praegust sõjategevust, sest suurem osa sõjalistest kulutustest on juba eelarves sees, tootmine toetub Venemaal kohapeal ja arveldatakse rublades (Brzoska, 2024). See annab mõneti aimu sellest, et sõja pidamist on suhteliselt pikalt ette planeeritud ja Venemaa on mingil määral arvestanud sanktsioonidega. Venemaa loogika on olnud toota ja tarbida ise, mis annab neile võimekuse sõltumatult tegutseda. Eelarvestatud sõjalised kulutused ja keskendumine kodumaisele tootmisele võivad sanktsioonidest hoolimata võimaldada sõjaliste operatsioonide jätkamist. 2023. aasta föderaalearve täitmise esialgse hinnangu kohaselt on kinnitatud eelarve kulud 13% suuremad kui 2023. aasta realiseerunud kulutuste esialgne hinnang (Bofit, 2024). Inflatsiooni ennustatakse keskmiselt 5% kanti, mistõttu kasvavad kulutused järsult reaalkaasvates (ibid). Suurem kulutase peaks andma tõuke Venemaa SKT kasvule, sest see süstib majandusse rohkem raha, stimuleerides nõudlust kaupade ja teenuste järele. See võib kaasa tuua tootmise ja majandustegevuse suurenemise. Lisaks on Ukrainas sõja pidamise ja sellest tulenevalt sõjatööstuse laienemise tulemusena tõusnud Vene keskmise klassi töötajate (luureteenistused, sõjaväelased ja teised riigitöötajad) palgad (The Bell, 2024). Need, kelle sissetulekud on sõja ajal kasvanud, on seetõttu hakanud rohkem kulutama, suurendades nõudlust ja julgemalt laenu võtnud - nii tarbimislaene kui ka hüpoteeke (ibid). Aastatel 2020-2023 on eratarbimine moodustanud SKT-st üha suurema osa, mis annab samuti aimu Venemaa pingutustest majandust stimuleerida (Joonis 3). Suurem tegevus kinnisvaravaldkonnas ning üldine tootmine ja tarbimine stimuleerib seeläbi SKT-d, sest majanduslik aktiivsus tõuseb. Siiski on selline majanduse tõukamine tõenäoliselt lühiajaline, sest sõja pikenedamine ja valdav majanduslik ebakindlus võivad lõpuks pidurdada tarbimist ja seeläbi ka majanduskasvu. Lisaks muutub laenu maksmine peale sõda arvatavasti keerulisemaks, sest kaitsesektori palgad vähenevad tänu sõjatööstuse kitsenemisele. Selle pikaajaline tulemus võib olla ühest küljest üldine kodanike heaolu langus, kuid ka tarbijate kulutamise vähenemine, mis tõenäoliselt kahjustab majandust. Siiski, seni kuni sõda kestab, on vene kodanikel selles sektoris tööd ja vastavad palgad, mis omakorda toetab kohalikku majandust. Sanktsioonide eesmärk on olnud Venemaa majandust nõrgestada, et Ukrainas sõja pidamise võimekust langetada, kuid mingil määral on need töötanud Venemaa kasuks. Tänu sõja pidamisele ja sellega kaasnevatele tööstusele, on suudetud sanktsioonid enda kasuks töötama panna ja leida viise kuidas majanduskasvu stimuleerida, olgu see lühiajaline või pikaajaline.

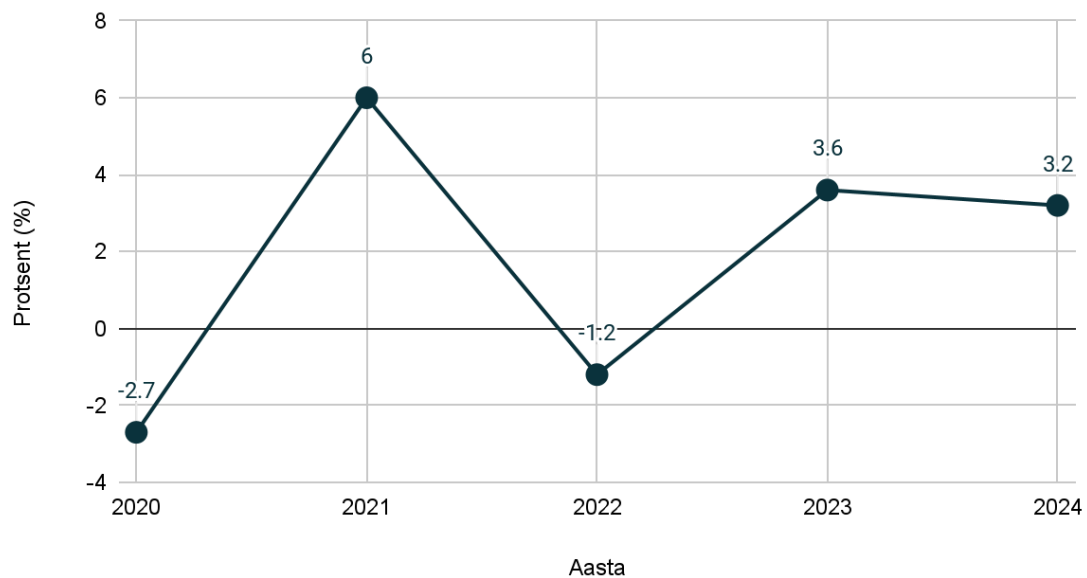
Joonis 1: Venemaa SKT aastatel 2020-2024 (triljonites)

Joonis 1: Venemaa SKT aastatel 2020-2024 (triljonites)

Allikas: IMF (b), 2024

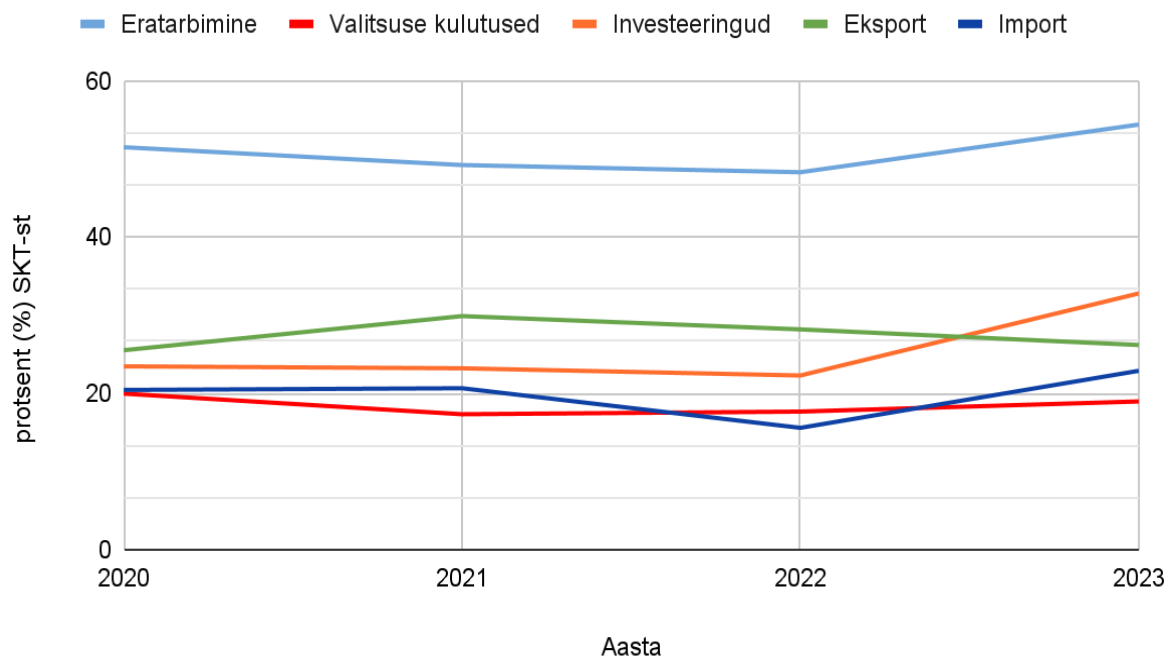
Joonis 2: Venemaa SKT protsentuaalne kasv aastatel 2020-2024

Joonis 2: Venemaa SKT protsentuaalne kasv aastatel 2020-2024 (%)

Allikas: IMF (b), 2024

Joonis 3: Venemaa SKT koosseis aastatel 2020-2023

Joonis 3: Venemaa SKT koosseis aastatel 2020-2023

Allikad: MacroMicro, 2022; The World Bank, 2023

3.3.2. Kaubandus

Venemaa kogu eksport langes jooksvalt küll terve 2022. aasta vältel, kuid peamine langus on tuvastatav 2023. aasta jaanuaris, mil kuuenda sanktsioonipaketiga jõustus Euroopa Liidu kehtestatud naftakeeld (Joonised 3 ja 4; European Council, 2024). Sellega keelati alates 2022. aasta detsembrist toornafta ja 2023. aasta veebruarist naftatoodete import (European Council, 2024). Rahvusvahelise Energiaagentuuri andmetel pärines kaks viiendikku Euroopa gaasist ja üle veerandi toornaftast 2021. aastal Venemaalt (IEA, 2022). EL-i naftaimpordi ära langemine sundis Venemaad otsima aga uusi kaubanduspartnereid, kuhu enda toornaftat ja teisi naftatoodeteid eksportida. Jooniselt 5 on näha, et Venemaa eksporti puudutavate kaubanduspartnerite seas on juba 2021 aastal esile tõusnud Hiina ja India. Peale 2022. aastat, on samad riigid jätkuvalt enda Venemaalt saadud impordimahtu suurendanud, samal ajal kui endised suuremad ekspordipartnerid Saksamaa, Holland, Suurbritannia ja Jaapan, on enda impordimahtu Venemaalt oluliselt vähendanud. Alates EL-i ja G7 naftakeelu kehtestamist

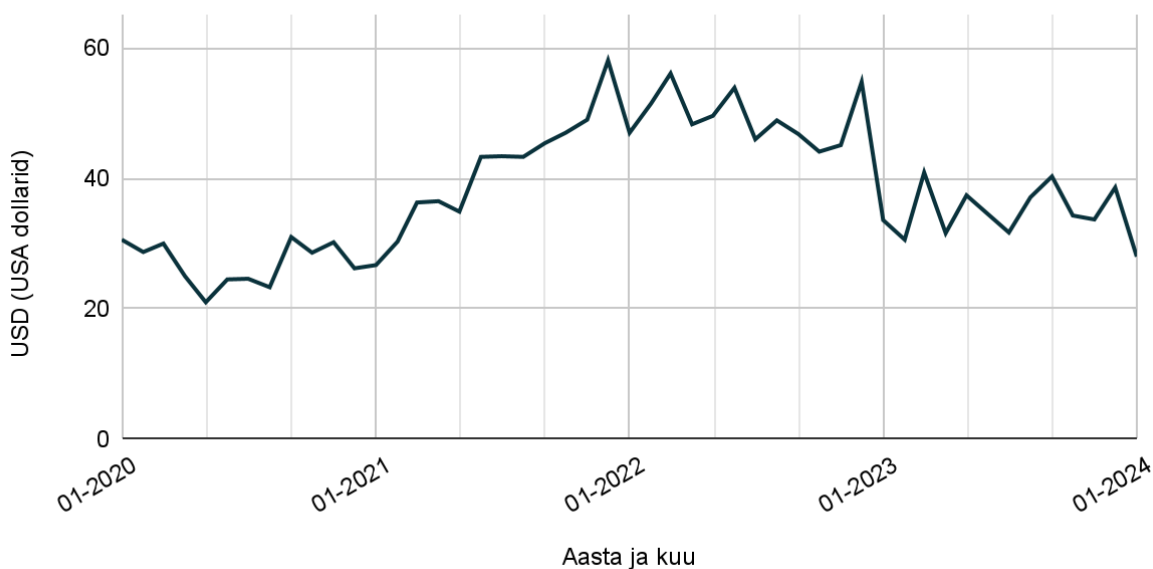
2022. a, on enamuse Vene toornaftast ostnud Hiina (49%), India (30%), Türgi (5%) ja EL (7%) (Raghunandan, 2024). Sealjuures importis India varasemalt Venemaa naftat väga vähe, kuid tänu konkurentsi puudumisele andis see neile võimaluse saavutada nn allahindlused (Verma, 2023; CREA, 2024). Samuti saab Hiina valdava enamuse enda naftast täna Venemaalt, importides seda 2,14 miljonit barrelit päevas (Haykey, 2024).

Kui Venemaa nafta import sanktsioonidega keelustati, siis tehti mõnele EL-i riigile erand, et tagada siseriiklik tarne (European Council (e)). Üks sellistest riikidest oli Bulgaaria, kus Lukoili (Venemaa fossiilkütuseid müüv suurettevõte) suurosalusega rafineerimistehas suurendas enda naftakasutust, rafineeris nafta erinevateks toodeteks ja eksportis neid tooteid nii EL-i kui ka teistesse Vene naftale sanktsioone kohaldanud riikidesse (Global Witness, 2023). Selline tegevus võimaldas sisuliselt Venemaal müüa naftat Euroopa Liitu ja teistesse sanktsioone kohaldanud riikidesse, teenides 2023. aastal sellega üle miljardi euro (ibid).

Lisaks on Euroopa Liit kehtestanud ka hinnalae, mis nägi ette, et toornafta hind ei tohtinud tõusta üle 60 dollari barreli kohta (European Council, 2024). Siiski on Venemaa seni suutnud naftat aga sellest kõrgema hinnaga müüa, sest on leitud uued G7 (sealhulgas EL) laevaomanikud ja kindlustusandjad, kelle kaudu naftat vedada (CREA, 2024). Lisaks on Energia ja puhta õhu uuringute keskus (CREA) leidnud, et pärast sanktsioonide rakendamist on Venemaa naftat vedavate tankerite varireisid kasvanud 82%. Kui Venemaa veab oma naftat nn “varitanteritel” ehk tankeritel, mis ei ole üheski sanktsioone kehtestavas riigi omandis ega seal kindlustatud, siis ei ole ka nafta müümisel otseseid sanktsioonidest tulenevaid piiranguid. Kui Venemaal õnnestub leida rohkem partnereid enda nafta vedamiseks või suurendada olemasolevate varitanteritega veetava nafta kogust, muutub ka hinnalae poliitika suhteliselt ebaefektiivseks (CREA, 2024). Venemaa rahandusministeerium ennustab praegu et 2024. aastal kasvavad nafta- ja gaasitulud 11,5 triljoni rublani (u 116,3 miljardi eurot), mis on 30% rohkem kui aasta varem (Reuters (b)). Sellest tulenevalt tekib küsimus, kas naftaembargo ja hinnalae poliitika toodavad tahetud tulemusi ja vähendavad Venemaa võimekust sõja rahastamist jätkata. Läbi ekspordipartnerite välja vahetamise on Venemaal õnnestunud enda peamise ekspordiallika kaudu endiselt teenida. Mitmepoolsed sanktsioonid, mis hõlmaksid ka rohkem Aasia piirkonda oleks siinkohal efektiivsemad, sest see piiraks oluliselt Venemaa võimalusi leida endale uusi kaubanduspartnereid ja seeläbi nõrgestaks selle majandust. Erinevad viisid, mida Venemaa kasutab sanktsioonide vältimiseks viitavad rohkem nende kohaldamise nõrkustele. Sanktsioonide toimimise juures on oluline, et

need omaksid vastavat järelevalvet ja seeläbi ka reaalselt piiraksid sihtriigi tegevust. Kui Venemaal õnnestub leida viise, kuidas ekspordiga jätkata, omavad sanktsioonid vähe legitiimsust ja on vähetõenäoline, et Venemaa nendele järele annab.

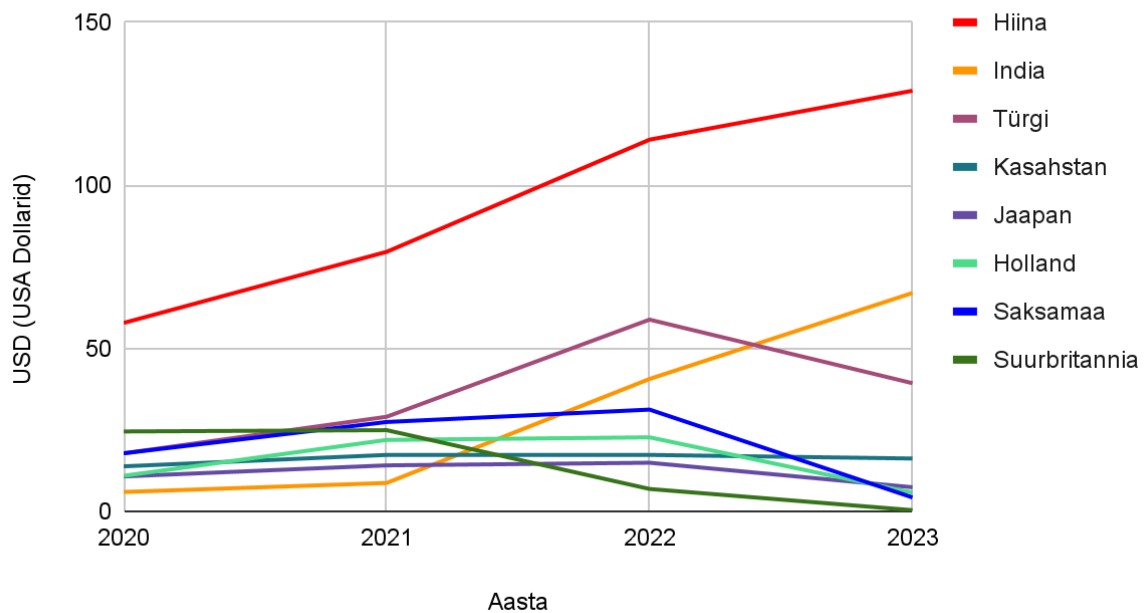
Joonis 4: Venemaa kogu eksport ajavahemikus 2020 jaanuar - 2024 veebruar (miljardid)

Joonis 4: Venemaa eksport (USD) miljardites 2020-2024

Allikas: Trading Economics andmebaas, 2024

Joonis 5: Venemaa ekspordipartnerid 2020-2024 (miljardid)

Joonis 5: Venemaa ekspordipartnerid aastatel 2020-2023

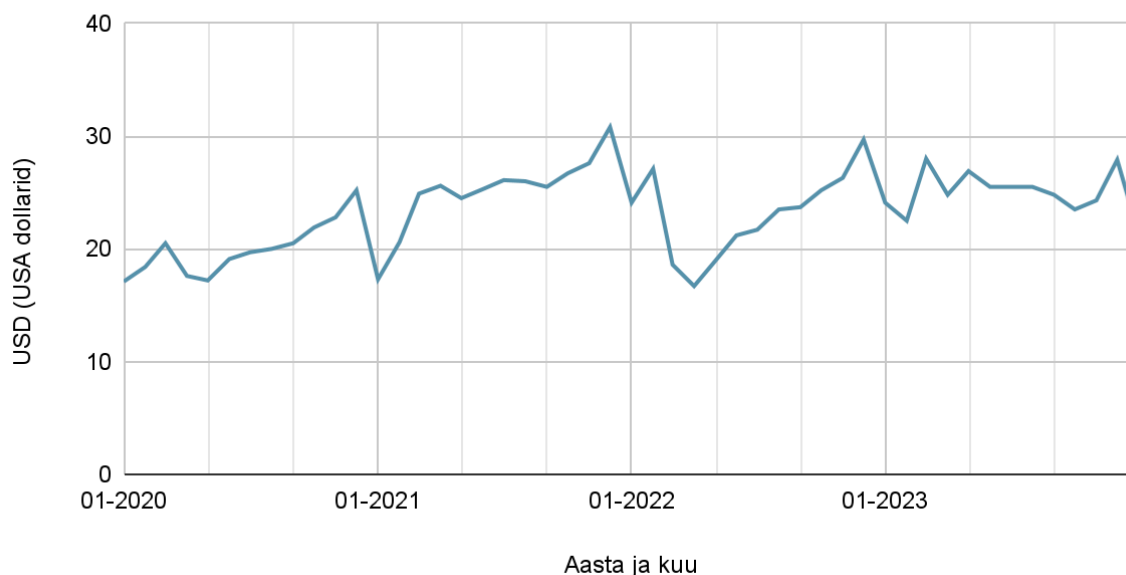
Allikas: Trading Economics andmebaas, 2024

Venemaa impordist moodustavad suurema osa ravimid, saateseadmed, autod, rõivad ja plasttooted (CIA, 2024). Läbi 2020-2022 aastate oli suurim ravimite Venemaale tarnija Saksamaa (OEC (a), 2022). Joonisel 7 on näha, et Saksamaa on aga peale sõja algust oma ekspordite Venemaale oluliselt vähendanud. Saateseadmete ja autode kõige suurem tarnija oli enne sõda ja selle alguses Hiina (OEC (b), 2022). Hiina eksport Venemaale on peale sõda hoogu juurde saanud ja tõusnud ligi 60% (Joonised 3 ja 7; Sher, 2024). Lisaks toetab Hiina Venemaad ka kahesuguse kasutusega kaupadega (mille eksport EL-st on sanktsioonide all), mis tõenäoliselt on mõeldud Venemaa kaitsetööstuse arendamiseks (ibid).

Suuremaid langusi Venemaa impordis on kõigepealt näha 2022. aasta alguses tõenäoliselt tänu esimestele sanktsioonipakettidele ja uuesti 2022. a lõpus ja 2023. a alguses (Joonis 6). Sel hetkel võeti vastu kaheksas ja üheksas sanktsioonipakett, mis oma sisult nägid ette täiendavaid piiranguid Venemaaga kaubavahetusele ja teenustele (European Council (d), 2024). Teiste asjade hulgas sisaldasid need ka keelde droonimootorite ja kahesuguse kasutusega kaupade ja tehnoloogia ekspordile, mis silmas pidades seda, et Ukrainas sõja pidamiseks võivad need osutada tähtsateks komponentideks, seletavad muutusi

impordimahtudes (European Council (d), 2024). Reaalsuses pääsevad aga mitmed lääne toodetud kaubad endiselt Vene turule. Selleks kasutatakse kolmandaid riike nagu Kasahstan, Türgi, Hiina ja Araabia Ühendemiraadid. Nikkei Asia uurimine tuvastas vahetult pärast täiemahulise sõja algust pooljuhtide ekspordi kümnekordse kasvu Hiinast Venemaale, millest enamik pärines Ameerika tootjatelt (Teslova, 2023). Lisaks on Ukraina eksperdid leidnud mitmetest Venemaa seadmetest läänes toodetud kiipe, mis on nende üks kõige levinum kriitilisem komponent (Hromadske, 2024). Sanktsioonide eesmärk on halvata Venemaa majandust, piirates juurdepääsu kaupadele ja finantsressurssidele. See omakorda piirab nende võimet rahastada sõjategevust ja nõrgestab nende üldist majanduslikku tugevust. Kui Venemaal on endiselt võimalik nendele kaupadele kolmandate riikide või kaubanduspartnerite välja vahetamise kaudu juurde pääseda, vähendab see oluliselt sanktsioonide majanduslikku survet ja võimaldab Venemaal säilitada tugevama positsiooni sõja pidamisel.

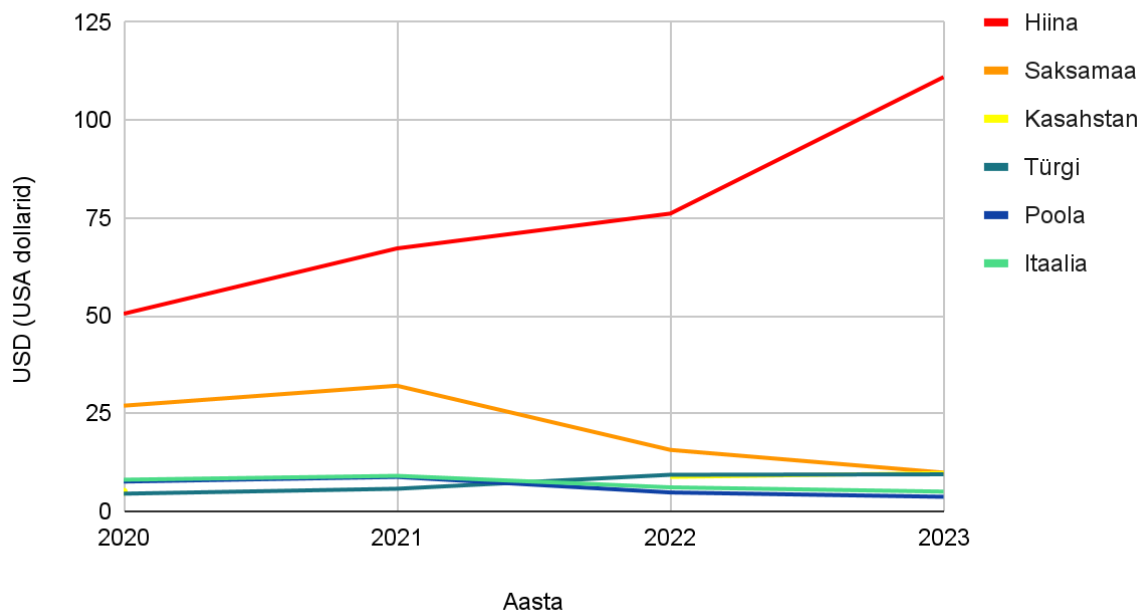
Joonis 6: Venemaa kogu import ajavahemikus 2020 jaanuar - 2024 veebruar (miljardites)

Joonis 6: Venemaa import (USD) 2020-2024

Allikas: Trading Economics andmebaas, 2024

Joonis 7: Venemaa impordipartnerid 2020-2023 (miljardid)

Joonis 7: Venemaa impordipartnerid 2020-2023 (miljardid)

Allikas: Trading Economics andmebaas, 2024

3.3.3. Finantsid

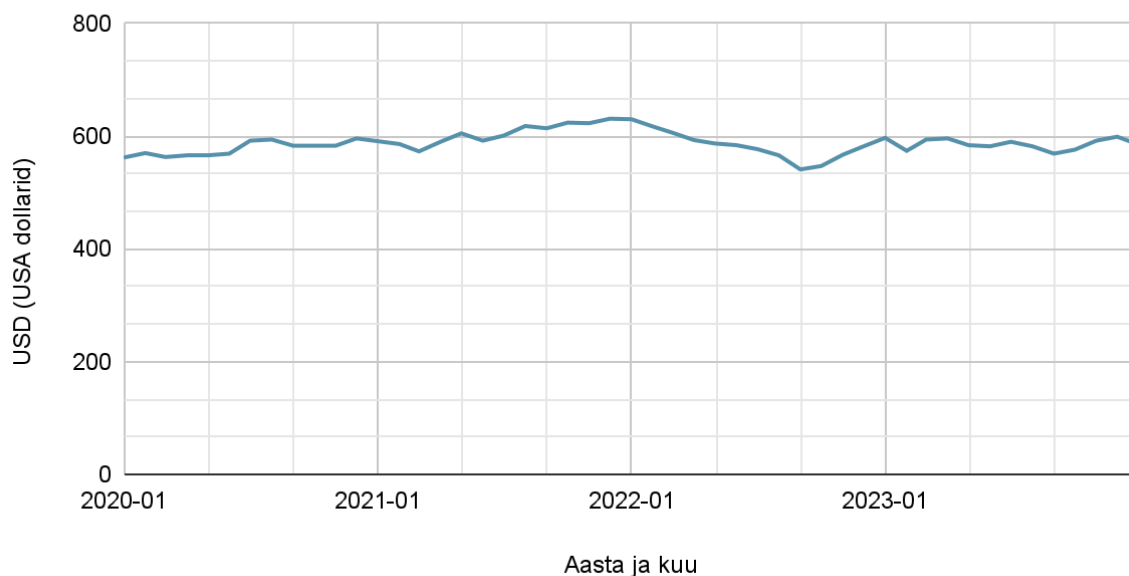
Hetkel, mil EL Venemaale 2014. aastal sanktsioonid kohaldas, sõltus Venemaa finantsüsteem suuresti välisvaluutast (eriti dollaritest ja eurodest). Samuti oli suur osa ettevõtete ja eraisikute hoiustest ja laenudest välisvaluutas (Bank of Russia, 2022). 2014. aastal Krimmi annekteerimisele ja sealt tulenevatele sanktsioonidele järgnes suur dedollariseerimise tõuge, mis vähendas 2022. aastaks ettevõtete välisvaluutahoiuste osakaalu 45% pealt 25% peale ja eraisikute välisvaluutahoiused 25% pealt alla 10% peale (ibid). Sageli kasutatakse välisvaluutavõlgade tagasimaksmiseks välisvaluutahoiuseid, mistõttu hoitaksegi neid hoiuseid spetsiaalselt tulevaste võlamaksete tegemiseks. Kuna Venemaa välisvaluutahoiused vähenesid märkimisväärselt peale 2014. aastal kohaldatud sanktsioone, siis on tõenäoline, et see tähendas Venemaa jaoks ka välisvaluutavõlgade vähenemist. Sellele viitab ka see, et 2023. a juuli seisuga moodustas Vene Föderatsiooni mittefinantsettevõtete võlg 50,6% SKTst, kodumajapidamiste võlg 20,4% SKTst, riigivõlg 16,1% SKTst (Bank of Russia (b) 2022). See võib omakorda tähendada seda, et isegi kui Venemaa eemaldati

rahvusvahelisest SWIFT maksesüsteemist, ei ohusta välisvaluutavõla tase täna Venemaa finantsstabiilsust ja keskpangal on selle võla rahastamiseks piisavalt välisvaluutareserve. Kuna välisvaluutas on vähem võlgu, on ka tagasimaksete tegemiseks selle järele vähem nõudlust, mis on kasulik, kui sanktsioonid nendele valuutadele ligipääsu piiravad. Lisaks, isegi kui rubla nõrgeneb, väheneb mõju välisvaluutavõla tagasimaksmise võimele, kuna võlasumma on väiksem. Sisuliselt on Venemaa välisvaluutavõlga eelnevalt vähendades piiranud sanktsioonidest tulenevat võimalikku kahju nende suutlikkusele oma finantskohustustega toime tulla ehk tugevdanud enda finantsstabiilsust. Nii on taoline dedollariseerimine aidanud Venemaa majandust väliste finantsšokkide eest isoleerida.

Samuti külmutasid EL ja teised lääne sanktsioone kohaldavad riigid peale 2022. aastat ligi 300 miljardi dollari väärtuses Venemaa välisreserve (European Council, 2024). Joonisel 8 on näha, et Vene kogu rahvusvaheliste reservide väärtuseks oli käesoleva aasta aprillis ligi 597 miljardit, mille üldine suhe SKT-sse on hea (Venemaa SKT 2023. aastal oli umbes 2 triljonit dollarit) (Bank of Russia (c), 2024 ; IMF (b), 2024). Suur osa nendest reservidest on kullas, mida küll EL, USA, Kanada ja Suurbritannia enam ei tarni, kuid näiteks Araabia Ühendemiraadid ja Šveits on peale sõja algust enda tarneid suurendanud (Huish, 2024). 2022. aastal tarnis AÜE 15 korda rohkem kulda kui eelneval aastal ja Šveits tarnis 2023. aastal u 4,87 miljardit (ibid). Vaatamata sanktsioonidele, on riikidel endiselt võimalik osta Venemaalt kulda ja seeläbi toetada nende majandust ja sõja pidamist. Sellest tulenevalt on ka oluline märkida, et Venemaa hea reservide suhe SKT-sse võib tähendada, et ta saab potentsiaalselt kasutada suuremat osa oma varudest, ilma et see mõjutaks oluliselt nende üldist majanduslikku tervist. See tagab mingil määral puhvri, mida võib kasutada imporditavate kaupade eest maksmiseks, rubla toetamiseks või võlgade tagasimaksmiseks. Märkimisväärsete reservide omamine võib samuti tähendada, et Venemaal on sanktsioonidest tulenevatele väljakutsetele vastamiseks rahalisi vahendeid. Tänu sellele on võimalik teha strateegilisi otsuseid, kuidas neid ressursse sanktsioonidest tuleneva negatiivse mõju minimeerimiseks eraldada. Joonisel 8 on ka näha, et Vene rahvusvahelistel reservidel on suhteliselt hea taastumisvõime. Tänapäevaks on need samal tasemel, mis enne sõda, olgugi, et mingi osa neist on külmutatud. Selle aasta aprillis kasvasid need 597 miljardi dollarini, mille põhjustas üksnes 10 miljardi suurune kullavarude suurenemine (CEIC, 2024). Tuleb aga ära märkida, et kullavarud on vähem likviidsed kui näiteks välisvaluuta ehk seda on keerulisem

vajadusel kasutatavaks rahaks konverteerida. Tänu sellele tuleb nende kasutamist rohkem ette planeerida ja olukorras, kus raha on kiiresti vaja, võib kullareservidest vähe abi olla. Siiski paistab hetkel, et Vene kullale on kliente, mis tagab neile mingil määral ikkagi jooksva sissetuleku.

Joonis 8: Vene Föderatsiooni rahvusvahelised reservid ajavahemikus jaanuar 2020 - aprill 2024 (miljardid)

Joonis 8: Vene Föderatsiooni rahvusvahelised reservid aastatel 2020-2024

Allikas: Trading Economics andmebaas, 2024; Bank of Russia (c), (2024)

4. Järeldused

Antud uurimistöö eesmärgiks oli vastata küsimusele, kas Euroopa Liidu Venemaale 2022. aastal kehtestatud sanktsioonid on olnud efektiivsed, tekitades Venemaale majanduslikku kahju ja seeläbi heidutades seda Ukrainas sõda pidamast. Euroopa Liidu eesmärk sanktsioone kehtestades oli edukalt nõrgestada Venemaa majandust ja vähendada Kremli suutlikkust sõda rahastada. Sellest tulenevalt on sanktsioone kehtestatud peamiselt majanduslikus kontekstis.

Teooriast selgus, et sanktsioone saab liigitada mitut moodi - üheks viisiks jaotades need negatiivseteks ja positiivseteks sanktsioonideks. Venemaa puhul on rakendatud negatiivseid sanktsioone ehk meetmeid, mis muudavad sihtriigi olukorra halvemaks ja käitumist karistatakse. Reeglina sihivad sellised sanktsioonid majanduslikku kahju ja peamine eesmärk on sihtriigi käitumist muuta. Venemaa puhul kehtestati mitmeid piiravaid meetmeid, mis sihtisid konkreetseid majanduse osasid, et motiveerida Venemaad oma käitumist muutma. Sanktsioonide alla läks kogu Venemaa nafta- ja gaasiekспорт, mis moodustas Venemaa eksporditavatest kaupadest olulise osa. Vältimaks, aga energiahindade järsku tõusu ja seades prioriteediks enda energiavajadus esmalt rahuldada, lükkas Euroopa Liit naftaembargo ligi aasta aega edasi. See andis Venemaale võimaluse sõda rahastada, sest üks peamistest tuluvoogudest esimese aasta jooksul ei peatunud. Siiani on Euroopa Liidu liikmesriikidel veel lubatud importida ka LNG-d, mis on samuti Venemaa jaoks tegelikult jooksev tuluvoog.

Venemaa peamiseks vastulöögiks EL-i sanktsioonidele on siiani olnud enda tarneahelate ümber korraldamine. Kui Euroopa Liit kehtestas 2022. aasta lõpus täieliku naftaembargo, vahetas Venemaa ekspordipartnereid. Uuteks nafta importijateks said Hiina ja India, kellel õnnestus tänu vähesele konkurentsile saavutada hinna osas soodustus ja tänaseks on mõlemast riigist saanud kaks peamist kohta, kuhu Venemaa naftat ekspordib. Ka kullaekспорт on EL-i ja teiste lääne riikide juurest suunatud ümber Araabia Ühendemiraatidesse ja Šveitsi, kes peale sõja algust Venemaa kullaimporte suurendanud on. Kuigi Venemaa jaoks oli nafta üks peamiseid ekspordikaupasid, siis tundus ka loogiline majandussanktsioonidega see üheks peamiseks sihtmärgiks võtta. Ka impordi suhtes muutus Venemaa peale sanktsioonide kehtestamist üha sõltuvamaks Hiinast, kelle kaudu on võimalus hankida erinevaid tooteid, mida Euroopa Liidu kaudu enam saada ei ole. Sellised kaubad puudutasid just erinevat

tehnoloogiat ja kaheksa kasutusega kaupu, mida sõjatööstuses kasutatakse. Siiski oli Venemaal, kui suurel turumajandusel, üsna kerge enda kaubandusahelad ümber organiseerida ja tänu sellele kaupade impordi ja ekspordiga jätkata.

Teooriale tuginedes, on sanktsioonid efektiivsemad kui need on mitmepoolsed. Euroopa Liidu puhul on küll tegu 27 liikmesriigist koosneva poliitilise ja majandusliku ühendusega, kuid kuna Venemaal oli võimalik leida enda kaubandusele alternatiivseid turge, siis ei ole see piisav. Tänu sanktsioonide kehtestamisele, on Venemaal õnnestunud leida partnerid, kes sanktsioonidega, sellisel kujul nagu EL seda teinud on, kaasa pole läinud. Kuigi sanktsioone kohaldavate riikide kaubavahetuse vähenemist ei ole veel täielikult asendatud, on see tulevikus tõenäoline.

Lisaks on Venemaa rakendanud mitmeid taktikaid, et jätkata nafta müügiga sealjuures sanktsioonidest kõrvale hoides. Üheks selliseks on varitankerid, mis jätkavad Venemaa nafta tarnimist ilma sanktsioonidele (nt naftale kehtestatud hinnalagi) allumata. Selliste tankerite reisid on peale sanktsioonide kehtestamist oluliselt kasvanud ja on eeldatav, et kui Venemaal õnnestub taolisi tankereid veel hankida või suurendada olemasolevatega veotava nafta kogust, siis on hinnalae poliitika suhteliselt ebaefektiivne. Teiseks on Venemaa proovinud leida sanktsioonides n-ö “auke”. Läbi Bulgaaria, kui riigi, kellele tehti Vene nafta impordiks erand, jätkata EL-i ja muudesse sanktsioone kohaldanud riikidesse nafta ekspordiga, oli teine taktika, mis Venemaale aastaga üle miljardi euro teenis. Kaupade impordiks on kasutatud kolmandaid riike, et lääne tehnoloogiale endiselt kättesaadavus tagada. Seeläbi on tegelikult ka näha, et Venemaa puhul on sanktsioonide kehtestamine pigem mõjunud karistava meetmena, mis motiveerib seda alternatiivseid lahendusi otsima, kuid mitte sanktsioonidest tulenevalt enda käitumist muutma. Lisaks, kuna Venemaa leiab jätkuvalt viise, kuidas sanktsioonidest mööda pääseda, siis tekitab see kahtluseid nende kehtestamise järelevalves ja täiuslikkuses. Sanktsioonide reaalse mõju tagamise juures on oluline, et neil oleks vastav kontroll ja piirangutest mööda hiilimise tõenäosus minimaalne. Eelmainitud taktikaid vaadeldes tundub aga, et kohati on sanktsioonid kas n-ö “auklikud”, neil puudub piisav järelevalve või ei ole nende kohaldamise juures kõikide aspektidega arvestatud ja Venemaal on seda hea ära kasutada. Selle tagajärjeks on sanktsioonide põhjustatava majandusliku surve ja kahju vähenemine ning seeläbi ka väiksem efektiivsus.

Euroopa Liidu üheks peamiseks eesmärgiks Venemaale sanktsioone kehtestades oli ka selle üldist majanduslikku baasi nõrgestada. Venemaa SKT on 2022. aastast alates olnud kasvutrendis, millest mõneti saaks järeldada, et sanktsioonid ei ole olnud piisavalt intensiivsed. Venemaa on siseriiklikult seadnud paika erinevad meetmed, mis majandust elus hoiavad. Tõstes intressimäärasid ja motiveerides siseriiklikku rubla kasutamist, on rubla kurssi suudetud hoida sellisel kujul, et see kokku ei variseks. Kasutatud on küll ka reserve, et rahastada eelarvepuudujääki ja toetada riigiettevõtteid, kuid ka need on suudetud küllaltki kiiresti taastada. Lisaks on Venemaa juba 2014. aastal kehtestatud sanktsioonide taustal enda majandust vaikselt ümber organiseerinud, toetudes vähem välisvaluutale ja seeläbi kaitsnud enda majandust väliste finantsšokkide eest. Läbi sõjatööstuse turgutamise ja pannes sõja pidamise enda jaoks sisuliselt raha teenima, on Venemaa suutnud panustada enda majanduskasvu. Läbi keskklassi töötajate (peamiselt sõjatööstuse töötajate) palkade tõstmise ja kulutaseme tõusu on suudetud majanduse aktiivsust tõsta ja sinna rohkem raha süstida. Dedollariseerimine ja sõjakulutuste pikem ette planeerimine, on muutnud Venemaa sanktsioonide suhtes immuunsemaks. Vaatamata sellele, kas tegu on lühi- või pikaajalise strateegiaga, töötab see seni kuni sõda kestab. Sanktsioonide eesmärk on aga sõja pidamise võimekust pidurdada ja antud juhul näib, et Venemaa on sõja enda jaoks tööle pannud ja läbi selle ka enda võimekust toetanud.

Töös on sanktsioonide efektiivsust hinnatud Ukrainas natuke üle kahe aasta kestnud sõja näitel. Pikas plaanis on selline ajavahemik üsna lühike, kuid arvestades Venemaale selle aja jooksul kehtestatud sanktsioonide mastaabi, oli see eeldatav, et mingil määral on nendele reageeritud. Venemaa puhul oli riigi SKT-st näha algset šokki, kuid edaspidi on enda majandust nii siseriiklikult kui ka kaubanduse kontekstis ümber organiseeritud ja tõusuteele suunatud. SKT koosseis peegeldab muutuseid ekspordi- ja impordimahtudes ja investeerigute ning eratarbimise tõusu. Osaliselt saaks kritiseerida siseriiklike taktikate kasutamise kestlikkust, mis on suuresti tänaseks toetunud sõjapidamisele. See tõstatab küsimärgi Venemaa tuleviku suhtes peale sõda ja kuidas siis riigis hakkama saadakse. Sanktsioonid on aga mõeldud sõja pidamise suutlikkuse vähendamiseks, kuid kuna Venemaa on selles suhtes enda majanduse just selle pidamiseks orienteerinud, siis on hetkel veel kaheldav, kas need efektiivseks osutunud on. Venemaa majandusnäitajatest jääb mulje, et sanktsioonidest

tulenevatele nõudmistele järele andmisega ei ole arvestatud. Selle asemel on majandus kohanenud n-õ uue olukorraga ja tehakse jõupingutusi sanktsioonidest tuleneva kulu minimeerimiseks.

Samuti tasub Venemaalt saadavate andmete ja info käsitlemisel võtta arvesse teatud riskitegurit. Sõja käigus on loogiline, et kumbki osapool püüab näida tugevamana ja majanduslikku seisu ilustava valeinfo levitamine ei ole selle saavutamiseks uus taktika. Kuna töös on majandusnäitajaid vaadeldud süvitsi ja kaasatud erinevaid aspekte nendele selgituste saamiseks, siis on seda riski proovitud minimeerida.

Venemaale sanktsioone kehtestades on sihikule võetud peamiselt majanduslikud tagajärjed. Vaadeldes selle taustal Venemaa majandusnäitajaid, on see küsitav, kas sanktsioonid on olnud efektiivsed. Loomulikult, kuna sanktsioonid täienevad pidevalt ja sõja kulgu on keeruline ette ennustada, siis ei saa välistada sanktsioonide tulevast mõju Vene majandusele. Siiski polnud töö eesmärk määratleda seda, kas need tulevikus efektiivseks osutuvad, vaid sanktsioonide mõju hetkelises kontekstis. Sellest tulenevalt on sanktsioonid Venemaa majandust hetkelise seisuga küll mõjutanud, kuid mitte selles suunas, et nendest tulenevatele nõudmistele järgi anda, vaid pigem on need võetud arvesse kui alternatiivkulu enda tegevuse jätkamisel. Sanktsioonid ei ole veel tekitanud Venemaa majandusele olulist majanduslikku kulu ega pole motiveerinud Ukrainas sõda lõpetama ehk on võimalik kinnitada hüpotees, et sanktsioonid ei ole olnud efektiivsed. Vene majandus paistab olevat üha enam orienteeritud sõja pidamisele ja üldpildis on majandus peale sõda olnud kasvutrendis. Venemaa on enda majanduse sanktsioonide taustal ümber organiseerinud, proovinud seda turgutada ja alternatiivseid lahendusi otsinud. Venemaale sanktsioonide kohaldamine on jäänud ka mingil määral ühepoolseks (läänepoolseks) suhtumiseks, mis nii suure majanduse jaoks valikuid täiesti ära ei piira. Kuna nii siseriiklikult kui ka kaubanduse poole pealt on Venemaa leidnud viise, kuidas enda tegevust jätkata, siis leiab alust ka töö hüpoteesi alushüpotees, mis vaidleb, et sanktsioonid pole olnud efektiivsed, kuna Venemaa on seni suutnud neile vastu töötada.

5. Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärk oli analüüsida Euroopa Liidu sanktsioonide tõhusust Venemaale peale Venemaapoolset täiemahulist agressiooni Ukraina suunas 2022. aasta veebruaris. Uuriti kas ja kui efektiivselt need siamaani toiminud on. Sanktsioone uuriti ajavahemikus 2020-2024 erinevate majandusnäitajate abil - SKT, SKT tõus, terviklik ja riigipõhine import ja eksport, vene rubla kurss.

Töö teoreetilises pooles antakse ülevaade sanktsioonide üldisest olemusest, nende efektiivsuse määramisest ja ka Venemaa vastupanuvõimest ja kohanemistaktikatest nendele. Sanktsioonide eesmärk on reeglina muuta sihtriigi käitumist sanktsioone kehtestava riigi nõudmiste järgi. Sanktsioone saab liigitada nende funktsiooni järgi või jaotades need mitmepoolseteks ja ühepoolseteks või negatiivseteks ja positiivseteks. Sanktsioonide efektiivsust saab hinnata nii majanduslike tegurite kui ka sanktsioonide kohaldaja nõuete kohaste poliitiliste eesmärkide saavutamise järgi.

Töö empiiriline osa otsis vastust küsimusele kas Euroopa Liidu kehtestatud sanktsioonid Venemaale on olnud efektiivsed. Kõigepealt antakse ülevaade Euroopa Liidu sanktsioonide eesmärkidest, seejärel kirjeldus sellest, millised sanktsioonid Venemaale EL-i poolt kehtestatud on ja lõpuks viiakse läbi analüüs eelmainitud majandusnäitajate toel. Euroopa Liit on Venemaale sanktsioone kehtestanud 2014. aastast alates, kuid peale 2022. aasta veebruari võtsid need täiesti uued mõõtmed. Sanktsioonide eesmärk oli vähendada Kremli suutlikkust sõda rahastada, tekitada Vene poliitilisele eliidile poliitilisi ja majanduslikke kulusid ja vähendada Venemaa üldist majanduslikku baasi.

Sanktsioonid on kehtestatud valdavalt mõttega põhjustada majandusliku kahju. Sellega on püütud tekitada Venemaale võimalikult suuri majanduslikke kulusid, mis motiveeriks seda Ukrainas sõda lõpetama. Venemaa majandusnäitajaid võrreldi ajavahemikus 2020-2024, et saada perspektiiv Venemaa majandusest enne ja peale sanktsioonide kehtestamist ning samuti eristada sanktsioonide mõjud COVID-19 pandeemia majanduslikest tagajärgedest. Majandusnäitajate toel läbi viidud analüüsist selgub, et sanktsioonid tekitasid majanduses küll algse šoki, kuid Venemaa on nendega kohanenud ja teinud jõupingutusi sanktsioonide

põhjustatud majanduslikele takistustele leida alternatiivseid lahendusi. Venemaa majandus on üldpildis peale sõda kasvanud, kaubanduses on enda tarneahelad ümber suunatud ja teataval määral on sanktsioonidest üritatud ka kõrvale hiilida või nendes puudulikkusi leida ja neid ära kasutada.

Bakalaureusetöö põhjal saab väita, et EL-i kehtestatud sanktsioonid Venemaale ei ole siiani olnud efektiivsed ja Venemaa majandus on üha rohkem sõja pidamisele orienteeritud. Sanktsioonid ei ole veel tekitanud Venemaale olulist majanduslikku kahju ja ei ole motiveerinud seda Ukrainas sõda lõpetama. Venemaa on sanktsioonidele vastu seisnud, nendega kohanenud ja otsinud viise, kuidas nende tekitatud kulu minimeerida.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Baldwin, D. A., & Pape, R. A. (1998). "Evaluating Economic Sanctions". *International Security*, 23(2), 189-198.

Bank of Russia (a) (2024). "Bank of Russia keeps the key rate at 16.00% p.a." <https://www.cbr.ru/eng/press/keypr/>

Bank of Russia (b) (2022). "Financial Stability Review 2022 Q2-Q3". https://cbr.ru/Collection/Collection/File/43513/en_2q_3q_2022.pdf

Bank of Russia (c) (2024). "International Reserves of the Russian Federation (End of period)". https://www.cbr.ru/eng/hd_base/mrrf/mrrf_7d/

Bapat, N. A. & Morgan, T. C. (2009) "Multilateral Versus Unilateral Sanctions Reconsidered: A Test Using New Data". *International Studies Quarterly*, 53(4), 1075–1094

Bofit (2024). "Russia plans further increases in government spending despite deficits". https://www.bofit.fi/en/monitoring/weekly/2024/vw202403_1/

Brzoska, M. (2024). "Is the West funding the Russian war in Ukraine?". *Vision of Humanity*. <https://www.visionofhumanity.org/is-the-west-funding-the-russian-war-in-ukraine/>

Caruso, R. (2003). "The Impact of International Economic Sanctions on Trade: An Empirical Analysis". *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 9(2).

CEIC (2024). "Russia Gold Reserves". <https://www.ceicdata.com/en/indicator/russia/gold-reserves>

Chen, Y., Jiang, J., Wang, L., Wang, R. (2023). "Impact assessment of energy sanctions in geo-conflict: Russian–Ukrainian war". *Energy Reports*, 9, 3082-3095

Centre for research on energy and clean air (CREA) (2024). "Tracking the impacts of G7 & EU's sanctions on Russian oil". <https://energyandcleanair.org/russia-sanction-tracker/>

CIA (2024). "The World Factbook - Russia". <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#economy>

Cooper, J (2023). "Another budget for a country at war: military expenditure in russia's federal budget for 2024 and beyond". *SIPRI Insights on Peace and Security*. https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-12/sipriinsights_2312_11_russian_milex_for_2024_0.pdf

Darvas, Z., Moffat, L. L., McCaffrey, C. (2024). "Emerging countries have replaced most of Russia's lost trade with advanced economies". *Bruegel*.

<https://www.bruegel.org/analysis/emerging-countries-have-replaced-most-russias-lost-trade-advanced-economies>

Demertzis, M., B. Hilgenstock, B. McWilliams, E. Ribakova and S. Tagliapietra (2022). “How have sanctions impacted Russia?”. *Policy Contribution, Bruegel*

European Council (a) (2024). “EU sanctions against Russia explained”

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>

European Council (b) (2024). “Why the EU adopts sanctions”.

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/why-sanctions/>

European Council (c) (2014). “Factsheet: EU restrictive measures”.

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/135804.pdf

European Council (d) (2024). “Timeline - EU sanctions against Russia”.

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/timeline-sanctions-against-russia/>

European Council (e) (2024). “EU sanctions in response to Russia’s military aggression against Ukraine”.

<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-sanctions-russia-ukraine-invasion/>

European Commission (a) (2024). “EU sanctions against Russia following the invasion of Ukraine”.

https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_en

European Commission (b) (2024). “EU sanctions tracker”.

<https://data.europa.eu/apps/eusanctionstracker/>

European Commission (a) (2023). “Questions and Answers: twelfth package of restrictive measures against Russia”.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/qanda_23_6642

European Commission (b) (2023). “Questions and Answers: tenth package of restrictive measures against Russia*”.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_1187

European Commission (2022) “Sanctions: Commission guidance note on the provision of humanitarian aid in compliance with EU restrictive measures”.

https://finance.ec.europa.eu/publications/sanctions-commission-guidance-note-provision-humanitarian-aid-compliance-eu-restrictive-measures_en

European Union External Action (EEAS) (2023). “The Diplomatic Service of the European Union”. https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-sanctions_en#10702 (Viimati vaadatud 18.04.24)

Foucart, R. (2024). “Russia’s economy is now completely driven by the war in Ukraine – it cannot afford to lose, but nor can it afford to win”. <https://theconversation.com/russias-economy-is-now-completely-driven-by-the-war-in-ukraine-it-cannot-afford-to-lose-but-nor-can-it-afford-to-win-221333>

Herszenhorn, D. M. (2022). “On sanctions, von der Leyen speaks as Putin’s prosecutor and EU’s wartime leader”. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/sanctions-speech-ursula-von-der-leyen-vladimir-putin-prosecutor-eu-wartime-leader/>

Huish, R. (2024). “Vladimir Putin’s gold strategy explains why sanctions against Russia have failed”. *The Conversation*. <https://theconversation.com/vladimir-putins-gold-strategy-explains-why-sanctions-against-russia-have-failed-225748>

Galtung, J. (1967). “On the Effects of International Economic Sanctions: With Examples from the Case of Rhodesia”. *World Politics*, 19(3), 378–416.

Gaur, A., Settles, A., Väättänen, J. (2023). “Do Economic Sanctions Work? Evidence from the Russia-Ukraine Conflict”. *Journal of Management Studies*, 60(6), 1391-1414.

Giumelli, F. (2019). Implementation of sanctions. M. Asada (toim), *Economic Sanctions in International Law and Practice* (lk 116-135). London: Taylor & Francis Group. 116-135

Giumelli, F. (2013). “How EU sanctions work : a new narrative”. *European Union Institute for Security Studies*. <https://data.europa.eu/doi/10.2815/32791>

Giumelli, F., Hoffmann, F., & Książczaková, A. (2020). The when, what, where and why of European Union sanctions. *European Security*, 30(1), 1–23.

Global Witness (2023). “Investigation reveals the EU’s ‘Russian oil loophole’ contributing an estimated €1.1 billion in taxes to Kremlin”. <https://www.globalwitness.org/en/press-releases/investigation-reveals-the-eus-russian-oil-loophole-contributing-an-estimated-11-billion-in-taxes-to-kremlin/>

- Gurvich, E. & Prilepskiy, I. (2015). “The impact of financial sanctions on the Russian economy”. *Russian Journal of Economics*. 1(4), 359-385.
- Hayley, A. (2024). “RPT China's imports of Russian oil near record high in March”. *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/energy/chinas-imports-russian-oil-near-record-high-march-2024-04-20/>
- Hufbauer, G. C., Jeffrey, J. S., Elliott, K. A., Oegg, B. (2009). *Economic Sanctions Reconsidered, 3rd edition*. Peterson Institute Press: All Books
- Hromadske (2024). “Are sanctions not working? How Russia gets Western components for its weapons”. <https://hromadske.ua/en/war/221550-are-sanctions-not-working-how-russia-gets-western-components-for-its-weapons>
- International Energy Agency (IEA) (2022). “How Europe can cut natural gas imports from Russia significantly within a year”. <https://www.iea.org/news/how-europe-can-cut-natural-gas-imports-from-russia-significantly-within-a-year>
- International Monetary Fund (a) (IMF) (2024). “World Economic Outlook Update”. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/01/30/world-economic-outlook-update-january-2024>
- International Monetary Fund (b) (IMF) (2024). “Russian Federation”. <https://www.imf.org/en/Countries/RUS>
- Kaempfer, W. H., & Lowenberg, A. D. (1988). “The Theory of International Economic Sanctions: A Public Choice Approach”. *The American Economic Review*, 78(4), 786-793.
- Kaempfer, W. H., & Lowenberg, A. D. (1999). “Unilateral Versus Multilateral International Sanctions: A Public Choice Perspective”. *International Studies Quarterly*, 43(1), 37-58.
- Kennedy, C. (2023). “Russian oil exporters cast a shadow on Western sanctions”. *East Asia Forum*. <https://eastasiaforum.org/2023/06/30/russian-oil-exporters-cast-a-shadow-on-western-sanctions/>
- Kholodilin, K., Ulbricht, D., Wagner, G. (2014). “Are the Economic Sanctions against Russia Effective?”. DIW Roundup: Politik im Fokus, No. 28, *Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW)*, Berlin

- Kholodilin, K. A. & Netšunajev, A. (2019). "Crimea and punishment: the impact of sanctions on Russian economy and economies of the euro area". *Baltic Journal of Economics*, 19(1), 39-51
- Kollewe, J. (2023). "Russia has tightened capital controls to help prop up rouble, report says".
<https://www.theguardian.com/world/2023/oct/31/russia-capital-controls-rouble-vladimir-putin>
- Korsunskaya, D. & Marrow, A. (2024). "Russia's reserves dwindle, but fiscal safety net could last _____ years". *Reuters*.
<https://www.reuters.com/markets/europe/russias-reserves-dwindle-fiscal-safety-net-could-last-years-2024-02-15/>
- Meissner, K. (2023). "Caught up by Geopolitics: Sanctions and the EU's Response to Russia's War Against Ukraine". *The Economists' Voice*, 20(2), 275-283
- MacroMicro (2022). "Russia - GDP by Component (% of GDP)".
<https://en.macromicro.me/charts/38668/russia-gdp-items-weight>
- Meissner, K., & Graziani, C. (2023). "The transformation and design of EU restrictive measures against Russia". *Journal of European Integration*, 45(3), 377–394.
- Ministère de l'europe et des affaires étrangères (2024).
<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/situation-in-ukraine-what-is/imposing-sanctions-against-russia-and-belarus/>
- Nasdaq (2022). What Countries Are the Top Producers of Oil?
<https://www.nasdaq.com/articles/what-countries-are-the-top-producers-of-oil>
- O'Connell, M. E. (2017). "The Crisis in Ukraine 2014-". *Notre Dame Law School Legal Studies Research Abstract No. 1720*, 1-21
- Pak, O. & Kretschmar, G. L. (2016). "Western sanctions—Only half the challenge to Russia's economic union". *Research in International Business and Finance*, 38, 577-592.
- Pape, R. A. (1997). "Why Economic Sanctions Do Not Work". *International Security*, 22(2), 90–136.
- Parsons, T. (1963). "On the Concept of Political Power". *Proceedings of the American Philosophical Society*, 107(3), 232–262

- Portela, C. (2014). “The EU's Use of 'Targeted' Sanctions Evaluating effectiveness”. *Centre for European Policy Studies (CEPS)*.
<https://www.ceps.eu/ceps-publications/eus-use-targeted-sanctions-evaluating-effectiveness/>
- Raghunandan, V. (2024). “February 2024 — Monthly analysis of Russian fossil fuel exports and sanctions”. Centre for research on energy and clean air (CREA).
<https://energyandcleanair.org/february-2024-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/>
- Reuters (a) (2024). “Russian national wealth fund rises to \$135.7 bln as of April 1”.
<https://www.reuters.com/markets/europe/russian-national-wealth-fund-rises-1357-bln-april-1-2024-04-02/>
- Reuters (b) (2024). “Russia's April oil and gas revenue to double, Reuters calculations show”.
<https://www.reuters.com/business/energy/russias-april-oil-gas-revenue-double-reuters-calculations-show-2024-04-24/>
- Roth, A. (2024). “A lot higher than we expected’: Russian arms production worries Europe’s war planners”. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/2024/feb/15/rate-of-russian-military-production-worries-european-war-planners>
- Russia in Global Affairs (2005). “Fortress Russia”.
<https://eng.globalaffairs.ru/articles/fortress-russia/>
- Sher, N. (2024). “Behind the Scenes: China’s Increasing Role in Russia’s Defense Industry”.
<https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2024/05/behind-the-scenes-chinas-increasing-role-in-russias-defense-industry?lang=en>
- Statista (2024). “U.S. Dollar (USD) to Russian ruble (RUB) exchange rate from July 14, 2020 to May 13, 2024”.
<https://www.statista.com/statistics/376232/usd-rub-exchange-rate-monthly/>
- Stoop, R. (2016). “EU Decision-Making and the Sanctions Against Russia”.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2833937
- Teslova, E. (2023). “Russia’s economy on rise despite sanctions”.
<https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/russia-s-economy-on-rise-despite-sanctions/3095237>
- The Bell (2024). “Russia’s mortgage bubble”. <https://en.thebell.io/russias-mortgage-bubble/>

The Economist (2022). “Vladimir Putin’s Fortress Russia is crumbling”.
<https://www.economist.com/finance-and-economics/2022/03/05/vladimir-putins-fortress-russia-is-crumbling>

The World Bank (2023). “The Macro Poverty Outlook - Russian Federation”.
<https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d5f32ef28464d01f195827b7e020a3e8-0500022021/related/mpo-rus.pdf>

The World Bank (2022). “GDP Ranking”.
<https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0038130>

Trading Economics and mebaas (2024). <https://tradingeconomics.com/>

The Observatory of Economic Complexity (OEC) (a) (2022). “Packaged Medicaments in Russia”.

<https://oec.world/en/profile/bilateral-product/packaged-medicaments/reporter/rus?yearExportSelector=exportYear1>

The Observatory of Economic Complexity (OEC) (b) (2022).

“China/Russia”. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/rus?depthSelector=HS2Depth>

Verma, N. (2024). “Cheap Russian oil cuts OPEC's share of India imports to record-low 50%”. *Reuters*.

<https://www.reuters.com/markets/commodities/cheap-russian-oil-cuts-opecs-share-india-imports-record-low-50-2024-01-18/>

Vuksic, S. (2022). “Russia Is Now the World’s Most Sanctioned Country”. *Castellum AI*.

<https://www.castellum.ai/insights/russia-is-now-the-worlds-most-sanctioned-country>

Välisministeeriumi koduleht (2024). “Rahvusvahelised sanktsioonid”.

<https://www.vm.ee/rahvusvahelised-sanktsioonid#mis-on-rahvusvaheline-sanktsioon-ja-miks-seda-kehtestatakse> (Viimati vaadatud 18.04.24)

Õigusaktid

Otsus 2014/512/CFSP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2014/386/CFSP. Euroopa Liidu Nõukogu

Regulatsioon 833/2014. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2023/2874/CFSP Euroopa Liidu Nõukogu

Lihtlitsents

Mina, Kaisa Laid, (isikukood: [60203210220]) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Euroopa Liidu Vene Föderatsioonile kehtestatud sanktsioonide tõhusus peale 2022. aastal toimunud Ukrainasse tungi”, inglise keeles “The effectiveness of the sanctions imposed on the Russian Federation by the European Union after the invasion of Ukraine in 2022”, mille juhendaja on Raul Toomla,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.